

Oskari Itälähti

**ASIANOMISTAJAN OIKEUSTURVAN TOTEUTUMINEN
PYRAMIDIHUIJAKSISSA**

Esimerkkinä WinCapita

ASIANOMISTAJAN OIKEUSTURVAN TOTEUTUMINEN PYRAMIDIHUIJAUKSESSA

Esimerkkinä Wincapita

Oskari Itälahti
Opinnäytetyö
Kevät 2016
Oikeustradenomi
Oulun Ammattikorkeakoulu

TIIVISTELMÄ

Oulun ammattikorkeakoulu
Liiketalouden koulutusohjelma, Oikeuden- ja hallinnon suuntautumisvaihtoehto

Tekijä: Oskari Itälahti

Opinnäytetyön nimi:Asianomistajan oikeusturvan toteutuminen pyramidihuijauksissa. Esimerkkinä Wincapita

Työn ohjaaja: Pentti Seppänen

Työn valmistumislukukausi ja –vuosi: Kevät 2016

Sivumäärä: sivut + liitteet

57 + 1

Opinkäytetyön tarkoituksena on selvittää asianomistajan oikeusturvan nykytilaa ja mahdollisia ongelmia laajoissa rikosasioissa, kuten pyramidihuijauksissa. Siinä pyritään avaamaan asianomistajan, oikeusturvan ja pyramidihuijauksen käsitteitä ja antamaan niistä esimerkkejä WinCapita pyramidihuijauksen oikeuskäsittelyjen avulla.

Tietoperusta pohjautuu pääosin lainopille, sen esitöille ja oikeuskirjallisuuteen. Pyramidihuijauksen osalta tietoperusta ei pohjautu lainoppiin vaan eri viranomaisten tiedonantoihin ja kirjallisuuteen aiheesta. Opinnäytetyön kannalta keskeisimpiä lakeja ovat rikoslaki, esitutkintalaki, laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa ja laki syyttäjän toiminnasta.

Tutkimusmenetelminä opinnäytetyössä on lainopillinen tutkimus, kvantitatiivinen tutkimus teemahaastattelun muodossa ja eri oikeusasteiden WinCapitasta antamien tuomioiden tutkiminen. Tuomioiden osalta tarkastelen WinCapitan päähaaran ja yhden oulun käräjäoikeuden tuomioita. Muut oikeudenkäynnit on rajattu pois niiden suuren lukumäärän vuoksi. Vuonna 2012 WinCapitaan liittyviä oikeudenkäyntejä oli kesken yli 50 erillistä tapausta ympäri suomen. Pyramidipelien kaltaiset laajat, jopa useita tuhansia henkilöitä käsittävät rikosasiat ovat resurssija ja aikaa vieviä prosesseja eri rikosprosessissa mukana oleville viranomaisille.

Opinnäytetyön johtopäätöksinä voidaan todeta että asianomistajan oikeusturva on suomessa eurooppalaisittain vahvalla pohjalla. Suurimpana asianomistajan oikeusturvaa takaavana tekijänä oikeuskirjallisuudessa mainittiin asianomistajan toissijainen syyteoikeus, mikä mahdollistaa toissijaisen oikeuden syyttäjän jälkeen nostaa syytteen kaikissa rikoksissa.

Asiasanat: asianomistaja, oikeusturva, pyramidihuijaus, WinCapita

ABSTRACT

Oulu University of Applied Sciences
Degree programme in Business Economics, option in Law and Administration

Author Oskari Itälähti

Title of thesis: Plaintiffs legal protection in pyramid scam WinCapita as example

Supervisor: Pentti Seppänen

Term and year when the thesis was submitted: Spring 2016 Number of pages: 57 + 1

The aim of this thesis is to clarify the current situation with plaintiff's legal protection in complicated and large criminal cases. I will be using WinCapita pyramid fraud main hearing as an example.

During this thesis I will try to clarify the meaning of plaintiff, pyramid fraud and legal protection. The theory of the thesis is based on legislation, government proposals, legal literature and legal praxis. when concerning the plaintiff and legal protection. As for the pyramid fraud which is not an legal term the thesis will be based to general literature and officials advices.

I will be using qualitative method which has been implemented by interview of one legal counsel involved in the WinCapita process. The primary sources used in this thesis are Code of Procedure, Law of Pretrial Investigation, Criminal Law, and also the law drafting documents of these laws. I will be focusing only to the main court cases of the WinCapita case. The other cases have been omitted because of their sheer number. In 2012 there were still over 50 different court cases involving WinCapita.

As the main conclusion of this thesis, it can be stated that the Finnish plaintiff's legal protection is strong when compared to the other European justice systems. In the legal literature, the main reason for this is stated to be the secondary prosecution right, which enables the plaintiff to prosecute in any crime after the prosecutor has failed to do so.

Keywords: plaintiff, legal protection, pyramid scam, WinCapita

Lyhenteet

Rikoslaki	RL
Hallituksen esitys	HE
Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa	ROL
Esitutkintalaki	ETL
Laki syyttäjälaitoksesta	SL
Laki oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa	OikJulk
Poliisilaki	PoL
Suomen perustuslaki	PL
Euroopan Ihmisoikeussopimus	EIS
Korkein oikeus	KKO
Perustuslaki	PL

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	7
2	KESKEISIÄ KÄSITTEITÄ	10
2.1	Asianomistaja	10
2.2	Oikeusturva	12
2.2.1	Oikeus tulla kuulluksi	14
2.2.2	Syyteoikeus.....	15
2.2.3	Oikeudenkäynnin julkisuus.....	17
2.2.4	Oikeudenkäynnin suullisuus.....	17
2.2.5	Oikeudenkäynnin välittömyys.....	18
2.2.6	Keskitysperiaate.....	18
2.2.7	Oikeus maksuttomaan oikeusapuun	19
2.2.8	Oikeudenkäynnin joutuisuus	19
3	PYRAMIDIHUIJAUS	20
3.1	Rakenne.....	20
3.2	Verkostomarkkinoinnin ja Pyramidipelin erot eli ”harmaa alue”	23
3.3	Pyramidipelin historia	25
3.4	WinCapita ja Hannu Kailajärvi	26
4	RIKOSNIMIKKEET PYRAMIDIHUIJAUKSISSA	30
4.1	Petos	30
4.2	Rahankeräysrikos.....	33
4.3	Veropetos.....	34
5	RIKOSPROSESSIN PÄÄVAIHEET JA TAVOITTEET	35
5.1	Syyteneuvottelumenettely	40
6	ASIANOMISTAJAN ASEMA RIKOSPROSESSISSA	42
6.1	Oikeudenkäynnin ongelmat asianomistajan kannalta.....	44
7	JOHTOPÄÄTÖKSET	48
8	POHDINTA.....	50
9	LÄHTEET	52
	LIITTEET	

1 JOHDANTO

Kiinnostuin WinCapitan oikeusjutusta ollessani harjoittelussa oululaisessa asianajotoimistossa.. Työstin tuolloin esitutkintapöytäkirjojen pohjalta referaattia ja analyysia asianomistajista. Rikosprosessi oli laaja. Asianomistajia oli yli kaksituhatta ja rikoksesta epäiltyjä oli yli viisikymmentä. Työpaikalla aloimme pohtia miten kaikki asianomistajat tulevat saamaan omansa takaisin ja kuinka kallis koko prosessi tulee olemaan valtiolle. Valitsin aiheekseni asianomistajan oikeusturvan ja esimerkkitapaukseksi otin nimenomaan WinCapitan sen laajuuden ja ennakkotapausaseman takia. Tutkimuskysymyksinä työssäni on Mikä on pyramidihuijaus? Mitä ongelmia pyramidihuijauksen tutkinnassa on? Mitä keinoja eri viranomaisilla on turvata asianomistajan PL 21 § oikeusturvan toteutuminen laajassa oikeudenkäynnissä?

Perusongelmana pyramidihuijauksissa on niiden laajuus ja eri osallisten roolien määrittäminen eli ketkä kaikki ovat olleet tietoisia lainvastaisesta toiminnasta ja ketkä ovat olleet ainoastaan vahingossa mukana lailliseksi kuvittelemassaan toiminnassa. Petossäännöksessä edellytetään tahallisuutta kaikkien tunnusmerkkien suhteen. Huolimattomuus kuten väärin tietojen antaminen toiselle sillä seurauksella, että toinen erehtyy ja aiheuttaa itselleen taloudellista vahinkoa, ei ole vielä itsestään rikos. (Lappi–Seppälä 2008, 367.)

Rikoksen laajuus ja monimutkaisuus puolestaan asettavat ongelmia viranomaisille joiden tulisi tutkia ja selvittää asia luotettavasti ja samalla mahdollisimman nopeasti. Tämä on haasteellista asianomistajan oikeusturvan toteutumisen kannalta, etenkin silloin kun käsiteltävän tapauksen asianomistajien suuri lukumäärä tekee asian tutkimisesta vaikeaa.

Suomen oikeushierarkian mukaan lähtökohtana asianomistajan oikeusturvan toteutumisessa on Perustuslain 21 § oikeusturvasta. EU-tasolla sama asia on sovittu Euroopan Ihmisoikeussopimuksessa, joka myös on Suomea velvoittava kansainvälinen sopimus. Sopimuksessa taataan kaikille oikeus kohtuullisen ajan kuluessa oikeudenmukaiseen ja julkiseen oikeudenkäyntiin. (Euroopan Ihmisoikeussopimus, L 4.5.1990/438, A 18.5.1990, viitattu 30.2.2016.) Oikeushierarkiassa alemman asteisesta lainsäädännöstä aiheeseen liittyy esitutkintalaki, jonka jälkeen loogisesti tulee laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa ja tietenkin

rikoslaki. Samoin laki esitutkinnasta, poliisilaki ja laki syyttäjän laitoksesta ovat opinnäytetyön kannalta oleellisia.

Mikko Vuorenpään mukaan ihmisoikeussopimuksissa asianomistajan näkökulma ja oikeudet ovat jääneet selvästi paitsioon suhteessa rikoksesta epäiltyyn. Asianomistajan asema on myös keskustelussa jäänyt vähemmälle huomiolle. EIS:n samoin kuin YK:n kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen sisällön nojalla tämä onkin ymmärrettävää. Näiden sopimusten prosessuaalisissa artikloissa säännellään lähes yksinomaan rikoksesta epäillyn tai syytetyn asemaa oikeudenkäynnissä. Asianomistajaa ei sopimuksissa erikseen mainita. (Vuorenpää 1999, 13.)

Asianomistajan asema rikosoikeudenkäynnissä ei kuitenkaan välttämättä ole aivan niin synkkä kuin Vuorenpää antaa ymmärtää. Asianomistajan oikeusturvan on katsottu Suomessa olevan myös vahvempi kuin Euroopassa keskimäärin. Oikeuden perusteokset Rikosoikeus kirjassa Pekka Koskinen toteaaakin, että ”Kansainvälisesti vertaillen rikoksen asianomistajalla on kuitenkin Suomessa oikeudellisesti vahva asema. Hänellä on kaikissa rikoksissa toissijainen mahdollisuus nostaa syyte.” Lisäksi Koskinen kiinnittää huomiota siihen, että asianomistaja voi suomessa siirtää pyynnöllä korvausvaatimusten ajamisen syyttäjän vastuulle. Kuitenkin myös Koskinen myöntää että uhrin asemaa voidaan ja tulisi parantaa. (Koskinen 2008, 23.)

Asianomistajan osittaiseen oikeusvajeeseen ja oikeusturvan parantamiseen onkin viimeaikoina kiinnitetty enemmän huomiota. Hallituksen esityksessä 2/2013 Rikoslain 10 ja 44 luvun sekä sakon täytäntöönpanosta annetun lain muuttamisesta, pyritään osaltaan parantamaan asianomistajan oikeusturvan toteutumista sellaisissa tapauksissa, joissa rikoshyöty on tuomittu valtiolle ja tuomio on pantu täytäntöön. Tällaisissa tapauksissa hyötyä vastaavan tuomioistuimen vahvistaman vahingonkorvauksen suorittamista valtion varoista haettaisiin Oikeusrekisterikeskukselta tuomioistuimessa nostettavan kanteen asemasta. Kuvatonlainen tilanne on käynnissä tällä hetkellä WinCapita-oikeuskäsittelyssä.

Käsittelen aluksi aiheeseen liittyviä käsitteitä, ja termistöä, jotka tulevat osittain lainopista ja osa oikeuskirjallisuuden ulkopuolelta. Tarkoituksena on antaa kattava kuva niistä keinoista ja periaatteista, joiden avulla viranomaiset ja asianosaiset voivat turvata asianomistajan oikeusturvan pyramidihujauksen kaltaisissa tapauksissa. Termistön käsittelyn jälkeen kuvaan itse oikeusprosessia alkaen aina esitutkinnasta ja päättyen lainvoimaisen tuomioon. Näissä

kappaleissa on tarkoitus kuvata haastattelun ja oikeustapauksien avulla mitä ongelmia pyramidihuijaukset tuottavat perinteisempien rikosten esimerkiksi varkauksien käsittelyssä.

2 KESKEISIÄ KÄSITTEITÄ

Seuraavissa kappaleissa kuvataan lyhyesti opinnäytetyön kannalta keskeisiä käsitteitä asianomistajaa ja oikeusturvaa. Kappaleissa kerrotaan mitä termit sisältävät ja miten ne liittyvät toisiinsa.

2.1 Asianomistaja

Laissa ei ole ollut yleistä säännöstä siitä ketä pidetään asianomistajana, eikä asianomaismääritelmää koskevaa säännöstä löydy myöskään rikoslaista. Laissa ei liene edes mahdollista määritellä niin selkeästi ja kattavasti kenellä on asianomistajan asema, että määritelmästä olisi käytännössä juuri apua. Rikoslaissa on kuitenkin joitakin erityisäännöksiä, jotka määrittelevät ja rajaavat asianomistajapiiriä. Kysymys siitä, ketä pidetään asianomistajana, on jäänyt oikeustieteen ja oikeuskäytännön varaan. Oikeuskirjallisuudessa on aikojen kuluessa esitetty useita asianomistajakäsitteen määritelmiä. Ne voidaan jakaa kolmeen pääryhmään, prosessuaalisiin-, aineellisoikeudellisiin ja sekamääritelmiin. (Virolainen & Pölönen 2004, 156–157.)

Aineellisoikeudellisen määritelmän mukaan rikosasiassa on ensin selvitettävä rikoksen suojeleobjekti ja suojeleobjektin jälkeen sen haltijat. Näin asianomistajasta tulee rikoksen kautta loukatun oikeudellisesti suojatun edun haltija. Aineellisoikeudellisesti asianomistajana voidaan pitää myös sitä, jolle on rikoksen vuoksi syntynyt yksityinen oikeudellinen vaade eli oikeus esittää esimerkiksi rikoksesta johtuva korvausvaatimus, tai kenen oikeuspiiriä tapahtunut rikos on välittömästi vaarantanut. (Jokela 2008, 67–68.)

Lukuisista määritelmistä, joilla asianomistajien piiri on pyritty kartoittamaan, on eniten kannatusta saanut Granfeltin vuonna 1925 esittämä määritelmä. Tämä määritelmä on omaksuttu lähtökohdaksi myöhemmin myös oikeuskäytännössä. Granfeltin mukaan asianomistajana pidetään 1) rikoksen kautta ensi kädessä loukatun oikeushyvän haltijaa, 2) sitä, jolle välittömästi rikoksen kautta on syntynyt yksityinen oikeudellinen, yksityis- tai julkisoikeudellinen vaade, sekä

3) sitä, jonka oikeuspiiriä tapahtunut politilarikkomus välittömästi vaarantaa. Myös Granfeltin määritelmä kuvastaa asianomistajan aineellista määrittelyä. (Vuorenpää 1999, 28.)

Aineellisen määritelmän lisäksi asianomistaja voidaan määrittellä myös prosessuaalisesti. Prosessuaalisen käsitteen mukaan asianomistaja on henkilö, jolla on oikeus vaatia rikoksesta rangaistusta. Käsite perustuu siten syyteoikeuden haltijan selvittämiseen. Tämän perusteella asianomistajan määrittäminen voi olla yksittäisissä tapauksissa todella hankalaa. Siksi pelkän prosessuaalisen määritelmän käyttäminen ei ole ollut kovinkaan suosittua oikeuskäytännössä. (Jokela 2008, 68.)

Kannatusta ovat viime vuosina saaneet myös niin sanotut reaaliset asiaomistajakäsitteen määritelmät eli sekamääritelmät. Sekamääritelmissä on nimenomaisesti yhdistelty eri ominaisuuksia ja kriteereitä aineellisoikeudellisista ja prosessuaalisista määritelmistä. Niiden mukaan asianomistajana pidetään ensisijaisesti sellaista henkilöä, joka on rikoksella välittömästi loukatun tai vaarannetun oikeushyvän haltija. Samanaikaisesti tulisi etenkin vaikeaselkoisissa tapauksissa kuitenkin kiinnittää huomioita myös tarkoituksenmukaisuus- ja oikeudenmukaisuusnäkökohtiin sekä asianomistajan syyteoikeuden funktioihin. (Virolainen & Pölönen 2004, 161.)

Virolaisen ja Pölösen mielestä määritelmässä, jossa asiaomistaja suhteet ratkaistaan syyteoikeudellisilla funktioilla, on kuitenkin vakavia puutteita minkä takia niiden laajaa soveltamista tulisi tarkkaan harkita. Virolaisen ja Pölösen mukaan asianomistajien piiriä ei saisi päästää liian suureksi, koska tämä tekisi oikeusprosessista kalliin ja aiheuttaisi paljon turhaa työtä tuomioistuimille. ”Koska todistajien avulla hankittavalla näytöllä on yleensä huomattava merkitys, eikä asianomistajaa voida kuulla todistajana, puhuisivat myös mainitut näkökohdat asianomistajien piirin laajentamista vastaan.” (Pölönen & Virolainen 2004, 161.)

Pyrkimys asianomistajakäsitteen supistamiseen tarkoituksenmukaisuusnäkökohtien perusteella voisi merkitä myös *access to justice*, eli oikeuden saatavuus – periaatteen rikkomista. On nimittäin otettava huomioon, että asianomistajilla on paitsi syyteoikeus, myös oikeus esittää rikokseen perustuva yksityisoikeudellinen vaatimus rikosprosessin yhteydessä ilman, että hänen tarvitsee nostaa sitä varten erillistä haastetta. Lisäksi oikeuskäytäntö saattaisi muodostua epäyhtenäiseksi jos tuomioistuin voisi aina yksittäistapauksessa ratkaista, ketä on tarkoituksen

mukaista pitää asianomistajana. Korkeintaan voitaisiin ajatella rikostyypeittäin tapahtuvan tarkoituksenmukaisuusharkinnan sallimista. (Pölönen & Virolainen 2004, 162.)

2.2 Oikeusturva

Oikeusturva tarkoittaa niitä tehokkaita oikeudellisia keinoja, joilla henkilön oikeudet turvataan. Heikko oikeusturva voi liittyä laissa taattujen oikeuksien vähäisyyteen, keinojen huonouteen tai keinojen tehostomuuteen. Suppeassa merkityksessä oikeusturvalla tarkoitetaan oikeutta saada asiansa käsitellyksi oikeudenmukaisesti tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa. Kaikkien tuomioistuinten tehtävä on toiminnallaan toteuttaa oikeusturvaa. (Fredman–Mansson 2014, viitattu 19.3.2014.)

Oikeusturvassa lähtökohtana toimii Kansainvälisellä tasolla Yhdistyneiden kansakuntien ihmisoikeussopimus eli International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR), jonka toisen osan yhdeksännen artiklan kolmannessa kohdassa turvataan kaikille ihmisille puolueeton ja oikeudenmukainen oikeudenkäynti. Samalla tavalla oikeudenkäynnin puolueettomuudesta on säädetty vuonna 1950 allekirjoitetussa Euroopan Neuvoston ihmisoikeussopimuksen 6 artiklassa. Euroopan Unionilla on lisäksi vielä oma Perusoikeuskirjansa jonka 47 artiklan toisessa kohdassa taataan kaikille unionin kansalaisille oikeus oikeudenmukaiseen ja julkiseen oikeudenkäyntiin riippumattomassa ja puolueettomassa tuomioistuimessa.

Toisaalta Euroopan Ihmisoikeussopimuksen 6 artikla on alun perin tarkoitettu suojaamaan sellaista henkilöä, jonka oikeuksista tai velvollisuuksista oikeudenkäynnissä päätetään, eli toisin sanoen sellaisen henkilön oikeusturvasta, jota vastaan on nostettu rikossyyte. Asianomistajasta ei artiklassa kuitenkaan mainita, joten se ei anna asianomistajalle oikeutta nostaa syytettä, vaikka virallinen syyttäjä ei nostaisi syytettä eikä esitutkintaa aloitettaisi. (Virolainen, Pölönen 2004, 196–197.)

Artiklaa on kuitenkin sovellettu monissa oikeustapauksissa, myös silloin kun asianomistajalla ei ole korvaus-, tai muuta yksityisoikeudellista vaatimusta. Esimerkiksi tapauksessa Perez vastaan Ranska, ihmisoikeustuomioistuin selvensi oikeuskäytäntöä siitä, voiko asianomistaja vedota

yksityisoikeudellisten vaatimustensa osalta artiklan mukaisiin oikeuksiinsa. Aikaisemmin tuomioistuimen täytyi arvioida koskiko yksityisoikeudellinen vaade yksityisoikeudellista riitaa, sekä oliko vaade rikosprosessin lopputuloksen kannalta ratkaiseva. Tämä oli kuitenkin vaikeaa rikosprosessin ollessa kesken. Ihmisoikeustuomioistuin muutti aikaisempaa käytäntöään siten, että Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimuksen kuudennen artiklan ensimmäisen kohdan katsottiin sopivan myös tilanteisiin, joissa asianomistaja ei nimenomaisesti ole esittänyt yksityisoikeudellista vaatetta. (Virolainen & Pölönen 2004, 199.)

Ratkaisu koski ranskalaista rikosoikeusjärjestelmää, joten sen johtopäätösten soveltamisessa suomalaiseen oikeusjärjestykseen tulee olla varovainen. Toisaalta ranskalainen järjestelmä vastaa monilta, ei kuitenkaan kaikilta, oleellisilta osiltaan suomalaista rikosoikeusjärjestelmää. Ranskassa kuten Suomessakin asianomistaja voi nostaa erillisen siviilioikeudellisen korvauskanteen rikoksesta epäiltyä vastaan tai hän voi ajaa joko syytteeseen yhtymällä tai omalla kanteellaan omaa yksityisoikeudellista vaatimustaan. (Virolainen & Pölönen 2004, 199.)

Kansallisella tasolla oikeusturvasta mainitaan perustuslain 21 §:ssä. Perustuslaissa on sama ilmaus, kuin aikaisemmin mainitussa Euroopan Unionin perusoikeuskirjassa, jokaisen oikeudesta saada asia käsitellyksi asianmukaisesti ja ilman aiheetonta viivytystä laillisessa tuomioistuimessa. Pykälän toisessa momentissa on tämän lisäksi turvattu käsittelyn julkisuus, oikeus tulla kuulluksi ja saada perusteltu päätös ja tarvittaessa hakea muutosta.

Rikosprosessissa oikeusturvalla tarkoitetaan tavallisesti yksilön suojaa valtion vallankäyttöä vastaan. Riksvastuun toteuttamistavoite ja yksilön oikeusturvavaatimus ovat periaatteellisesti toisiaan poissulkevia periaatteita. Täydellinen riksvastuun toteuttamistavoite vaarantaisi ja hyvin todennäköisesti loukkaisi yksilön oikeusturvaa. Toisaalta täydellinen ja kaikenkattava oikeusturva vaarantaisi rikosoikeudellisen järjestelmän asianmukaisen toimimisen. Tämä paitsi sotisi rikoslain säännösten taustalla olevia kriminaalipoliittisia tavoitteita vastaan, olisi myös pahimmillaan tuhoisaa koko järjestelmän uskottavuudelle. (Jonka 1998, 1263.)

Oikeusturvan toteutumiseksi on säädetty erilaisia prosessiperiaatteita joiden avulla pyritään mahdollisimman suureen prosessin tarkoituksenmukaisuuteen, eli tekemän oikeudenkäynnistä mahdollisimman nopeaa, varmaa ja halpaa. Näistä kolmesta tärkeimpänä pidetään puolestaan prosessin varmuutta. Prosessiperiaatteista osa on vahvistettu laeissa ja kansainvälisissä

sopimuksissa. Näin ei ole kuitenkaan kaikkien kohdalla ja osa periaatteista voi olla jopa toisensa poissulkevia, jolloin lainsäätäjän on valittava niiden väliä. (Jokela 2005, 69, 71.)

2.2.1 Oikeus tulla kuulluksi

Oikeus tulla kuulluksi –periaatteen, jota myös kutsutaan kontradiktoriseksi periaatteeksi, mukaan tuomioistuin ei saa antaa tuomiota asiassa ennen kuin molemmille osapuolille on annettu mahdollisuus antaa vastineensa asiassa. Tätä kutsutaan myös *audiatur et altera pars*-säännöksi ja se tulee suoraan perustuslaista. Vastineen antamisella tarkoitetaan että kummallekin osapuolelle on annettava mahdollisuus esittää vaatimuksensa sekä niihin liittyvät perustelut ja todisteet. Vastavuoroisesti vastapuolelle on annettava tieto toisen osapuolen vaatimuksista, väitteistä ja todisteista. (Jokela 2005, 75.)

Lain perusteluissa on todettu, ettei lailla ole tarkoitus estää säätämästä lailla vähäisiä poikkeuksia, edellyttäen ettei niillä puututa pääsääntöön kuulluksi tulemisesta, eivätkä ne vaaranna yksilön oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin (Jokela 2005, 79).

Tällainen poikkeus ilmenee laissa oikeudenkäynnistä rikosasioissa 8 luvun 11 §, jonka mukaan asia voidaan ratkaista vastaajan poissaolosta huolimatta, jos vastaajan läsnäolo asian selvittämiseksi ei ole tarpeen ja hänet on sellaisella uhalla kutsuttu tuomioistuimeen.

Kontradiktorinen periaate toteutuu parhaiten tapauksissa, joissa valitsee selkeä kaksiasianosaisuhde. Kontradiktorisen periaatteen soveltaminen uusissa kollektiivisissa oikeussuojakeinoissa kuten ryhmäkanteessa on toisaalta ongelmallista, koska ryhmäkanteessa asiaosaisia kuullaan vain ”edustuksellisesti”. Toisaalta tämä on Jokelan mielestä parempi vaihtoehto asiaosaisten oikeussuojan kannalta, kuin se että heillä olisi tosiasiallista mahdollisuutta asiansa esittelyyn tuomioistuimessa. Tällä Jokela viittaa 1800-luvun lopulla olleeseen individualistisen yhteyskuntakäsityksen mukana tulleeseen tapaan pitää oikeudenkäyntiä asianosaisten yksityisasiana jossa tuomarin rooli oli passiivisesti seurata sivusta. Tämän johdosta asianosaisilla oli vain muodollinen oikeus oikeussuojaan, koska valtiolla tai millään sen laitoksella ei ollut vastuuta ihmisten oikeuksien toteutumisesta. (Jokela 2005, 34,86.)

Oulun WinCapitan oikeudenkäynnissä R12/1616 oikeus tulla kuulluksi toteutui asianajaja Oululainen asianajajan mukaan hyvin.

2.2.2 Syyteoikeus

Pyramidihuijauksissa voi niiden laajuuden ja epäselvyyden takia olla ongelmia asianomistajien ja rikoksesta epäiltyjen tunnistamisessa. Tämän takia on tärkeä tietää kenelle tapauksissa kuuluu asianomistajan asemaan olennaisesti liittyvä syyteoikeus.

Lähtökohtana asianomistajan syyteoikeudessa on Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 1 luvun 14.1 §. Asianomistaja saa itse nostaa syytteen rikoksesta vain jos syyttäjä on päättänyt jättää syytteen nostamatta tai esitutkintaviranomainen tai syyttäjä on päättänyt, ettei esitutkintaa toimiteta ja että se keskeytetään tai jopa lopetetaan. Asianomistaja saa nostaa syytteen myös, jos esitutkintatoimenpiteiden suorittamista on tutkinnanjohtajan päätöksellä siirretty.

Asianomistajan syyteoikeuden funktiot voidaan lähtökohtaisesti jakaa kahteen funktioon, kontrollifunktioon ja hyvitysfunktioon. Jotkut kirjoittajat ovat lisäksi kiinnittäneet huomiota syyteoikeuden kasvatukselliseen funktioon sekä yhteiskunnan saamaan hyötyyn rikosoikeudenhoidossa. (Vuorenpää 1999, 50.)

Tärkeimpänä perusteena asianomistajan syyteoikeudelle on pidetty syyttäjän toimintaan kohdistuvaa kontrolloivaa funktiota. Asianomistajalla oleva henkilökohtainen syyteoikeuden katsotaan siten pelkällä olemassaolollaan ehkäisevän syyttäjän virheellisiä syyttämättäjäättämisspäätöksiä. Erityisesti merkitystä asianomistajan syyteoikeudella on ajateltu olevan yhteiskunnallisesti epävakaiden olosuhteiden vallitessa, jolloin ylemmät viranomaiset saattavat normaaleja oloja helpommin pyrkiä erilaisin pyynnöin ja kehotuksin vaikuttamaan syyttäjän toimintaan. Toisaalta syyteoikeuden kontrollifunktiolla saattaa olla merkitystä myös tavallisissa olosuhteissa. Syyttäjä voi syyteharkinnassa esimerkiksi aliarvioida jonkin todisteen merkityksen tai tulkita jotakin tunnusmerkistöä virheellisesti ja tämän takia syyte saattaa jäädä nostamatta. (Vuorenpää 1999, 51.)

Kuvatunlainen kontrollifunktio oli jossain määrin esillä Oulun kärjäoikeudessa. Oululaisen asianajajan mielestä Oulun kärjäoikeuden tuomiossa R12/1616 syyttäjä teki syyttämispäätöksen ainakin osittain, jottei olisi saanut kritiikkiä syyttämättäjättämispäätöksestä. Syyttäjän toimintaa ohjasi tällöin enemmänkin asianomistajien suuri määrä ja pelko syyttämättäjättämispäätöksestä kuin oikeudellisesti relevantit seikat.

Tietyt seikat ovat kuitenkin omiaan vähentämään kontrollifunktion merkitystä. Ensinnäkin syyttäjän toiminnan valvominen edellyttää usein sellaista juridista asiantuntemusta, jollaista tavallisesti maallikolla ei ole. Toisaalta voidaan todeta, että syyttäjien virantoimitusta valvotaan riittävästi jo muiden viranomaisten toimesta ja että syyttäjät hoitavat tehtäviään virkavastuulla. (Vuorenpää 1999, 51–52.)

Asianomistajan syyteoikeuden hyvitysfunktion voidaan katsoa perustuvan niin sanottujen sovitusteorioiden mukaiseen rangaistuskäsitykseen. Sovitusteorioissa eli absoluuttisissa teorioissa oikeutus rangaistukselle haetaan tehdystä rikoksesta. Rangaistuksen oikeutus on tällöin siinä, että rikoksenteekijä on ansainnut rangaistuksen rikkomalla yhteisesti sovittuja sääntöjä ja rangaistuksen tehtävä on rikoksen oikeudenmukainen sovitus. Vastaavasti asianomistajan syyteoikeutta voidaan sovitusteorioiden mukaisesti perustella yleisellä oikeustajulla, jolloin rikoksesta seuraava rangaistus ymmärretään ikään kuin moraalisenä hyvityksenä sille, joka on joutunut rikoksen uhriksi. (Vuorenpää 1999, 53.)

Jos rikosasiassa on useita asianomistajia tai useilla henkilöillä on oikeus käyttää asianomistajan syyteoikeutta, jokaisella heistä on oikeus itsenäisesti esittää syyttämispyyntö syyttäjälle tai syyttäjän jätettyä syytteen nostamatta käyttää toissijaista syyteoikeuttaan. Virallisen syytteen alaisissa rikoksissa toissijaisen syyteoikeuden käytön edellytyksenä ei ole, että asianomistaja olisi tehnyt syyttämispyyntönsä syyttäjälle. Asianomistajarikoksissa taas riittää, että joku asianomistajista on ilmoittanut rikoksen syytteeseen pantavaksi. Jos syyttäjä on päättänyt jättää syytteen nostamatta, sellainenkin asianomistaja, joka ei ole itse ilmoittanut rikosta syytteeseen pantavaksi, saa käyttää toissijaista syyteoikeutta. (Jokela 2008, 204.)

2.2.3 Oikeudenkäynnin julkisuus

Oikeudenkäynnin julkisuudesta on säädetty Laissa oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa 30.3.2007/370. Sen lähtökohtana on, että kaikki oikeudenkäyntiasiakirjat ja oikeudenkäynnit ovat julkisia, jollei laissa toisin säädetä.

Oikeudenkäynnin julkisuudella tarkoitetaan yleisön oikeutta olla läsnä oikeudenkäynnissä ja saada tietoa oikeudenkäyntiaineistosta. Tätä kutsutaan myös yleisöjulkisuudeksi, joka on erotettava asianosaisjulkisuudesta, joka on yksi kontradiktorisen periaatteen osa-alue. Julkisuusperiaatteellakin on kuitenkin asianosaisten oikeusturvan toteutumisen kannalta tärkeä funktio, eikä se ole tarkoitettu suuren yleisön uteliaisuuden tyydyttämiseksi. Yleisöjulkisuus koskee vain sellaisia käsittelyn osia, joissa asianosaisella itselläänkin on oikeus osallistua, siten esimerkiksi asiakirjojen valmistelu ei kuulu yleisöjulkisuuden piiriin. (Jokela 2005, 87, 100.)

Julkisuusperiaatteen oikeus- ja prosessipoliittisena tavoitteena on asianosaisten oikeusturvan tehostamispyrkimys, eli oikeusfunktio. Julkisen oikeudenkäynnin ansiosta kansalaiset voivat seurata tuomioistuimen toimintaa ja tarvittaessa kontrolloida sitä. Tähän liittyy etenkin nykyaikana oleellisesti välillinen yleisöjulkisuus, jossa medially ja eri tiedotusvälineiden läsnäololla on suurempi merkitys kuin itse kansalaisten läsnäololla oikeustunnoissa. (Jokela, 2005, 87–88.)

Oulun käräjäoikeudessa yleisöjulkisuus oli Oululainen asianajajan mukaan toteutunut hyvin ja suurimmassa osassa istuntoja oli läsnä sekä yleisöä, että median edustajia.

Oikeudenkäynti ja sen ratkaisu ovat pääsääntöisesti julkisia. Tuomioistuimella on kuitenkin lain oikeudenkäynnin julkisuudesta 30.3.2007/370 mukaan oikeus salata joko joitain osia käsittelystä, sama mahdollisuus koskee oikeusprosessien ratkaisuja.

2.2.4 Oikeudenkäynnin suullisuus

Suullisuusmenettely katsotaan lisäävän oikeudenkäynnin varmuutta nopeutta ja julkisuutta. Oikeudenkäynnin suullisuus on mainittu Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklassa, jossa edellytetään mahdollisuutta oikeudenmukaiseen ja julkisen oikeudenkäyntiin. Asianosaisten tulee

rikoslain 5:10.3 § ja 6:6.1 § mukaan esittää lausumansa valmisteluistunnossa ja pääkäsittelyssä pääsääntöisesti suullisesti. Suullinen valmisteluistunto järjestetään ainoastaan silloin, kun laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 5:10.1 § vaatii sitä pääkäsittelyn keskittämisen ja turvaamisen kannalta erityisestä syystä. Pääkäsittelyn suullisuus asettaa asianosaisten ilmaisutaidolle ja tuomarin prosessijohdolle suuria haasteita. Puheenjohtajan tulee johtaa asiankäsittelyä siten, että asianosainen saa kerrottua kaikki tarpeellisena pitämänsä näkökohdat. Mikäli asianosaiselta jää mainitsemasta jokin seikka, jonka hän on aikaisemmassa kirjallisessa lausunnossaan maininnut, tulee tuomarin tiedustella asiaa häneltä. (Jokela 2005, 145–146.)

2.2.5 Oikeudenkäynnin välittömyys

Välittömyysperiaatteella tarkoitetaan lähinnä oikeudenkäyntimenettelyn välittömyyttä, joka tarkoittaa, että koko oikeudenkäyntiaineisto tulee esittää välittömästi tuomioistuimelle, jonka tulee perustaa päätöksensä välittömästi siihen mitä käsittelyssä on esitetty. Tämä tarkoittaa ratkaisun perustamista siihen mitä käsittelyssä on esitetty. (Jokela 2005, 146.)

Välittömyysperiaate koskee sekä asiaosaisten todistelua ja lausumia. Todisteluiden osalta tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että tuomioistuin saa kiinnittää huomiota ainoastaan niihin todisteisiin, jotka on esitetty sen istunnossa tai joiden olemassaolo voidaan päätellä siitä, mitä istunnossa on havaittu. Tämä puolestaan turvaa syytetyn mahdollisuuden esittää todistajalle kysymyksiä. (Jokela 2008, 19–20.)

2.2.6 Keskityspaneate

Keskityspaneateella prosessioikeudessa tarkoitetaan, että asian varsinainen käsittely tapahtuu ilman viivytystä ja ajanhukkaa yhtäjaksoisessa menettelyssä. Keskityspaneate ei kuitenkaan merkitse, että oikeudenkäynti tulisi tyypistää lyhimpään mahdolliseen aikaan. Sen sijaan olennaista on prosessin nopeus ja varmuus. Käytännössä rikosprosessin osalta tämä tarkoittaa asioiden vireillepanoa kirjallisella haastehakemuksella, josta on säädetty ROL 5:1–3 §:ssä. Syyttäjän, ROL 5:4 §:ssä mainitusta, velvollisuudesta toimittaa tuomioistuimelle esitutkintapöytäkirja ja muu kirjallinen materiaali ja näiden mahdollisesta täydentämisestä ROL 5:5 § ja 5:7 § mukaan. Keskityspaneateen mukaan pääkäsittelyn keskittämisen turvaaminen ei

vaadi säännönmukaisesti suullista valmisteluistuntoa, toisin kuin riita–asioissa, se voi olla tarpeellinen laajojen talous–, petos–, ja huumausainerikoksissa. (Jokela 161, 168–169, 2005.) Keskityspäriate toteutui asianajaja Oululainen asianajajan mukaan todella hyvin Oulun kärjäoikeuden R12/1616 käsittelyissä, tuomioistuimen perusteellisen ja erinomaisen valmistelun johdosta.

2.2.7 Oikeus maksuttomaan oikeusapuun

Perustuslaissa oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin tärkeimmiksi lueteltuja periaatteita ei ole tarkoitettu tyhjentäväksi luetteloksi vaan lain perusteluissa on maininta jonka mukaan oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin piiriin kuuluu laissa mainitsematta jääneet oikeus oikeudelliseen apuun ja oikeusavustajan valintaan, tämä tarkoittaa yleisimmin oikeutta maksuttomaan oikeusapuun. (Jokela 2012, 89.)

Oululainen asianajajan mukaan, WinCapitan kohdalla monet asianomistajat käyttivät mahdollisuutta maksuttomaan oikeusapuun.

Oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin perusvaatimusten mukaan asianosaisilla tulee heidän varallisuuteensa tai asemaansa katsomatta olla mahdollisuus saattaa asiansa tarvittaessa tuomioistuimen käsiteltäväksi ja turvautua siinä pätevään lainoppineeseen oikeusapuun. (Jokela, 188, 2005.)

2.2.8 Oikeudenkäynnin joutuisuus

Oikeudenkäynnin joutuisuus tarkoittaa oikeudenkäynnin kestoa aina esitutkinnan aloituksesta lainvoimaiseen tuomioon. Säännös on mainittu aina EIS 6.1 artiklassa, jossa edellytetään oikeudenkäynnin tapahtuvan kohtuullisessa ajassa. Artiklan on katsottu kuuluvan kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimuksessa kuuluvan oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin käsitteeseen. Vaikka periaate on tärkeä kaikille rikosprosessin asianosaiselle, erityisen tärkeä se on syytetyn asemassa olevalle. (Jokela 2008, 35.)

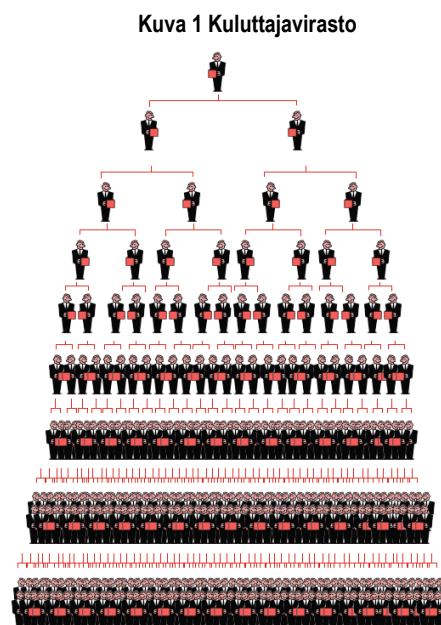
3 PYRAMIDIHUIJAUS

Pyramidihuijaus on kuluttajansuojaviraston mukaan ketjukirjeeseen tai verkostomarkkinointiin verrattavalla tavalla tehty rahankeräys jossa luvataan nopeaa ja helppoa rikastumista. Pyramidipeli eroaa kuitenkin laillisesta verkostomarkkinoinnista siinä, että mukaan liittyvien tulot eivät riipu tuotteiden tai palveluiden myynnistä, vaan uusien jäsenien hankkimisesta ja heidän liittymismaksuistaan. (Kuluttajansuojavirasto, viitattu 12.7.2014.)

3.1 Rakenne

Pyramidipeli on saanut nimensä sen pyramidia muistuttavan organisaationsa takia (katso kuvio 1.) Kilpailu ja kuluttajaviraston mukaan Pyramidipelit tehdään verkostomarkkinointia muistuttavalla tavalla eroten kuitenkin laillisesta toiminnasta siten, että tulot eivät riipu tuotteiden myynnistä, vaan uusien jäsenien hankkimisesta ja heidän liittymismaksuistaan. Todellinen maksu jäsenille kertyy heitä alapuolellaan olevien henkilöiden aloitusmaksuista. Omat aloitusmaksunsa he puolestaan siirtävät yläpuolellaan oleville henkilöille.

Ansaintamekanismi on yleensä monimutkaisesti selitetty sijoitusmenetelmän kuvaus tai muusta informaatiosta, jolla ei ole todennettavissa olevaa arvoa. (kkv, viitattu 12.7.2014)

WinCapita-klubin säännöt ja liiketoimintakonsepti olivat hyvin monimutkaiset. Vantaan käräjäoikeus piti todennäköisenä, tuomiossaan 11/4341, että tämä monimutkaisuus oli tahallista. Esimerkiksi, jos jäsen havaitsi klubin esityksessä jonkin epäloogisuuden tai muutoin ihmetystä

herättävän seikan, hän saattoi aina ajatella, että kysymys on vain tekstin monimutkaisuudesta ja epäselvyydestä. Jäsenet ajattelivat hyvin todennäköisesti lopulta, että on "turha takertua yksityiskohtiin niin kauan kuin tuotot ovat näin suuret" (Vantaan KO 11/4341).

Tuotto siirtyy pyramidipelissä alhaalta ylöspäin "portaittain". Alemmalla portaalla on enemmän ihmisiä, joiden varat siirtyvät välikäsien, eli ylempien portaiden kautta kohti pyramidin huippua. Pohjalla on eniten ihmisiä ja he ovat tavallisesti uusin eli ensimmäinen porras. Tälle "ensimmäiselle portaalle" maksetaan voitot suoraan pankkitileille, josta ihmiset yleensä palauttavat saadut voitot iloisesti takaisin kuviteltuun ansaintamekanismiin. Näin rakennelman maksuvalmius ei kärsi voittojen maksamisesta. Myöhemmässä vaiheessa vanhojen asiakkaiden voittoja maksetaan uusien jäsenien sijoituksilla, joten järjestelmä näyttää tuottavan voittoa pienellä viiveellä, niin kauan kuin uusia sijoittajia liittyy mukaan. (Finanssivalvonta. Tiedote 3/2004, 6–7, viitattu 12.7.2014.)

Uusien jäsenten saaminen mukaan toimintaan on välttämätöntä pyramidihuijauksen kaltaiselle organisaatiolle. Tämä onnistuu kuitenkin helposti, koska toiminnan markkinoitsijoina toimivat ihmiset aidosti uskovat toimintaan ja kertovat siitä yleensä läheisimmille ystävilleen ja sukulaisilleen, mikä lisää toiminnan uskottavuutta (katso kuvio 2). Uusien sijoittajien väräyksessä myyntivaltteja on kaksi: toisaalta tyytyväisten ensimmäisten osallistujien lämpimät, sijoitusten erinomaisuutta ylistävät mainospuheet, mitä säestävät asiamiesten kehu tai voitonjakoa todistavat pankkitositteet, toisaalta paikallisten uskottujen hyvät henkilökohtaiset kontaktit uusiin "uhreihin" (Nars 2009, 24).

Eräät Kailajärven kuultaviksi nimeämät henkilöt ovat olleet niin vakuuttuneita siitä, että klubi kävi oikean rahan valuuttakauppaa, että he ovat ilmoittaneet uskovansa tähän vieläkin Kailajärven päinvastaisista vakuutteluista huolimatta. Heidän mukaansa Kailajärven on ollut tässä oikeudenkäynnissä pakko kiistää valuuttakaupan käyminen ja pitää valuuttakaupasta saadut tuotot piilossa, koska muutoin nämä tuotot takavarikoitaisiin. (Vantaan KO tuomio 11/4341.)

Ihmisten usko toiminnan laillisuuteen ja kannattavuuteen voi pikaisen rikastumisen toivossa saada mielettömiä mittasuhteita ja edes toiminnan pyörittäjän ilmoitus tai tunnustus ei välttämättä vaikuta. Tämäkään ilmiö ei ole kuitenkaan uusi Nars kertoi, miten pyramidipelien luoja pidetyn Charles Ponzin vangitsemisen jälkeenkin moni sijoittaja "...uskoi viimeiseen saakka sinisilmäisesti mieheen tai kieltäytyi tunnustamasta omaa tyhmyyttään". (Nars 2009, 122.)

Markkinointia tukevat myös luotettavien lähimmäisten vakuuttelut, jossa roolissa voivat toimia isä pojalleen tai poika isälleen, sukulainen, työtoveri, uskonveli, lenkkikaveri, jahtitoveri ja niin edelleen. Asiamiesten uskottavuutta tukee se, että he pyramidin alkupään sijoittajina ovat aidosti vakuuttuneita rakennelman erinomaisuudesta saatuaan jatkuvasti pankkitileilleen voittoja. Voittohuhut leviävät nopeasti laajoihin piireihin suupuheina. Koska uusien jäsenien hankkiminen on vanhojen pääasiassa jäsenten vastuulla ja jäsenille yleensä luvataankin lisävoittoja tai bonuksia jokaisesta uudesta jäsenestä, pyramidihuijaus muistuttaa läheisesti verkostomarkkinointia. (Nars 2009, 123).

kuva 2 Nars 2009, 240

3.2 Verkostomarkkinoinnin ja Pyramidipelin erot eli ”harmaa alue”

Pyramidipelit muistuttavat läheisesti verkostomarkkinointia, joka ei ole lailla kiellettyä, vaikka sitäkin on useaan otteeseen kritisoitu petosmaiseksi liiketoiminnaksi. WinCapita-pyramidihuijauksessa Kailajärven puolustuksen keskeisin peruste oli Helsingin hovioikeuden R12/400 istunnossa, että toiminnassa oli kyse verkostomarkkinoinnin muodossa järjestetyssä liiketoiminnasta ja palvelutuotteen myynnistä.

Verkostomarkkinointi on myyntitapa, jossa tuotteiden markkinoinnin hoitaa itsenäisistä jälleenmyyjistä koostuva verkosto. Verkostomarkkinointiyrityksellä ei ole kiinteää myyntipaikkaa,

vaan kauppaa käydään esimerkiksi tuttavien kotona, työpaikoilla ja hyväntekeväisyys tilaisuuksissa Verkostomyyjä on yleensä itsekkin markkinoimansa tuotteen käyttäjä, joka suosittelee ja välittää sitä pienelle asiakaspiirille ja kouluttaa jälleenmyynnistä kiinnostuneet asiakkaansa tekemään samoin. Nämä kouluttavat edelleen omia asiakkaitaan jälleenmyyjiksi ja luovat siten omaa verkostoaan. (Kilpailu- ja Kuluttajavirasto, viitattu 12.7.2014. <http://www.kkv.fi/Tietoa-ja-ohjeita/Ostaminen-myyminen-ja-sopimukset/huijaukset/pyramidihuijaus/>)

Pyramidipelit, joissa ei tarjota mitään tuotteita, on melko helppo tunnistaa, eivätkä ne jatka toimintaansa kovin kauaa, kun lainvalvojat jo sulkevat ne. Mutta kun tuotteita tarjotaan ja kuluttajille esitetään lisäänsiomahdollisuus, jossa on jälleenmyyjä pyramidikaaviossa monessa eri tasossa, niin joidenkin ei olekaan enää helppoa päättää, onko se vai eikö se ole tosiasiasa edustajia hyväksikäyttävä tuotepohjainen pyramidipeli. (Viisi punaista lippua, viitattu 13.4.2015 <http://www.kolumbus.fi/~w462389/verkostomarkkinointi/taylor/5puna.htm>)

Verkostomarkkinoinnin suuryrityksenä tunnettu Amway toimii 90 maassa ja kauppaa kuluttajatuotteita muun muassa hygienian, terveyden, puhdistamisen ruokatarvikkeiden ja vedenpuhdistuksen aloilla. Amwayn liikevaihto oli vuonna 2010 varsin merkittävä 9,2 miljardia dollaria. Sen toiminta perustuu siihen, että jokainen osallistuja vuorostaan rekrytoi useita muita eksponentiaalisesti kasvavaan verkostoon. Hankkimalla uusia jäseniä jäsenet voivat saada lisätuloja. (Nars 2009, 25.)

Myös Amwayta on syytetty pyramidipelistä, mutta USA:n kauppaa valvova Federal Trade Commission on katsonut, ettei liikemalli ole laitton, vaikka sen katsottiinkin liioitelleen jäsenten voittomahdollisuuksia. (Nars 2009, 25.)

3.3 Pyramidipelin historia

Pyramidihuijaus, eli *Ponzi huijaus* on saanut nimensä italialais–amerikkalaisen siirtolaisen Charles (Carlo) Ponzin mukaan, jonka huijausrakennelmat jättivät miehen nimen pysyvästi rahamaailman historiaan. Ponzin kehittämässä pyramidirakennelmassa luvattiin aluksi satojen prosenttien nopeita voittoja sijoittajille. Tämän jälkeen alkupään sijoittajille maksettiin luvatut voitot, jotka rahoitettiin seuraavien sijoittajien panoksilla. Uusia sijoittajia puolestaan saatiin mukaan jo mukana olevien sijoittajien henkilökohtaisten kontaktien kautta. (Nars 2009, 112.)

Ponzi markkinoi pyramidinsa selittämällä, että Italiaan lähetetyillä dollareilla ostettiin paikallisten agenttien toimesta miljoonia halpoja kansainvälisiä postin vastauskuponkeja. Nämä kupongit toimitettaisiin Yhdysvaltoihin, missä ne vaihdetaan arvokkaampiin amerikkalaisiin postimerkkeihin. Lopuksi postimerkit vaihdettaisiin, nyt suurella voittomarginaalilla takaisin dollareihin. (Nars 2009, 117.)

Ponzin huijaus ei kuitenkaan kestänyt pitkään. Jopa yksinkertainen rahoitusanalyysi olisi paljastanut, toiminnan olevan vahvasti tappiollista. Niin kauan kuin uusia sijoittajia virtasi sisään, entisten sijoittajien voitot voitiin maksaa. Tosiasiassa Ponzi ei ollut tehnyt yhtään todellista kauppaa eikä ollut edes sijoittanut omaan yritykseensä. (Nars 2009, 119.)

Ponzi keräsi yli 15 miljoonaa dollaria tällä ja muilla huijauksillaan ennen kuin hänen korttitalonsa romahti aiheuttaen tappiot tuhansille sijoittajille ja johti hänet itsensä vankilaan ja lopulta karkotukseen Italiaan vuonna 1934. Samanlaisia huijauksia oli ollut olemassa jo ennen Ponzia, esimerkiksi John Law'n "Mississippi Bubble" huijaus Ranskassa vuonna 1719 ja William Franklin Millerin "Franklin Syndicate" vuonna 1899, joka tunnetaan myös nimellä "520 percent Miller", mutta näitäkin ilmiöitä alettiin sittemmin kutsua Ponzin nimellä. (Taylor 2004, 12.)

3.4 WinCapita ja Hannu Kailajärvi

WinCapitan esitutkinta aloitettiin 2007 syksyllä. Ennen sitä WinCapita oli pyörittänyt näennäistä vedonlyöntibisnestä britannialaisen vedonlyöntisivuston kautta. Toimintaa harjoitettiin syyttäjän mukaan vuosina 2003–2008 pääasiassa internetsivujen kautta. (Vantaan KO R10/2980, 5.)

WinCapita toimi aluksi nimellä Giiclub ja sen tarkoituksena oli Kailajärven keskusrikospoliisille antamien todisteluiden mukaan pyörittää vedonlyöntibisnestä. Myöhemmin nimi muutettiin WinCapitaksi ja yhtiölle perustettiin Panamaan pöytälaatikkoyritys. (Vantaan KO R10/2980, 5.)

Todellisuudessa WinCapitan harjoittama vedonlyöntitoiminta ja sen koemielessä käymä vähäinen valuuttakauppa olivat olleet tappiollisia. WinCapitalla ei ollut ollut muuta tulolähdettä kuin jäsenten klubiin sijoittamat rahavarat. Kailajärvi oli kierrättänyt jäsenten klubille antamat varat rahansiirtoina toisille jäsenille ja omille pankkitileilleen. Varoja oli maksettu Kailajärven kehittämien laskenta- ja tuotonjakosääntöjen perusteella klubiin alkuvaiheessa liittyneille jäsenille. Voitto-osuuksina maksetut määrät olivat siten olleet klubiin myöhemmin liittyneiden jäsenten suorittamista maksuista saatua laskennallista tuotto-osuutta. (KKO 2014:7.)

Poliisi tutki WinCapitan toimintaa törkeänä petoksena ja rahankeräysrikoksena. Mukana oli parikymmentä taloustutkijaa ja kolme syyttäjää. Tutkinnan yleisjohtaja Leila Melanderin mukaan 97 miljoonan rahavaroista 89 miljoonaa euroa maksettiin sijoittajille ja loput ovat edelleen kateissa. Toukokuussa ilmoitettiin, että kuusi miljoonaa euroa on jäädytetty tileille Britanniaan ja Espanjaan. (Poliisi, Viitattu 22.4.2016.

<http://www.poliisi.fi/poliisi/krp/home.nsf/PFBD/FFCA47BE28DE1D0EC225750000259594>)

Kesäkuussa 2007 tutkinnan yhteydessä suoritettiin ensimmäiset pidätykset, mutta ketään ei vielä vangittu. Kiinniotetut eivät kuuluneet ylimpään johtoon. Marraskuussa 2007 ilmoitettiin, että vakuustakavarikossa, hukkaamiskiellossa tai väliaikaistoimenpitein takavarikoituna on noin 15 miljoonaa euroa. WinCapitan toiminnasta oli tehty yli tuhat rikosilmoitusta, joissa vahingot olivat yhteensä noin 13,3 miljoonaa euroa. Keskusrikospoliisilla oli hallussa asiakirja, jossa pääepäilty kertoo WinCapitan olevan petollista toimintaa. Samaten esitutkinnassa kuulustellut henkilöt kertoivat saaneensa tiedon toiminnan petollisuudesta pääepäilyltä. Päätekijäksi epäilty Hannu Kailajärvi otettiin kiinni Ruotsissa Suomen keskusrikospoliisin ja Ruotsin poliisin yhteistyön

ansiosta.

(Poliisi,

Viitattu

22.4.2016.

<http://www.poliisi.fi/poliisi/krp/home.nsf/PFBD/FFCA47BE28DE1D0EC225750000259594>)

Keskusrikospoliisin mukaan Kailajärvi oli kuulusteluissa myöntänyt, että WinCapita ei ole saanut tuottoja valuuttakaupoista, vaan sen varat ovat muodostuneet ainoastaan jäsenten rahasuorituksista. Kailajärvi on tuomittu aikaisemminkin vastaavanlaisista rikoksista. Voittoa oli 10 000 sijoittajan joukosta saanut vain pyramidin pieni kärki, sillä viisi prosenttia klubilaisista keräsi kolme neljäsosaa rahoista. Sijoituksista osa maksettiin käteisenä, joten klubissa liikkui merkittävästi enemmän rahaa kuin virallisesti sijoitetut 99 miljoonaa euroa. Klubin romahtaessa sen tilillä oli enää 4,8 miljoonaa euroa. (Poliisi, viitattu 22.4.2016. <http://www.poliisi.fi/poliisi/krp/home.nsf/PFBD/FFCA47BE28DE1D0EC225750000259594>)

Keskusrikospoliisi takavarikoi Wicapita tutkinnan aikana Kailajärven omaisuutta useita kertoja ja Oulun käräjäoikeus tuomitsi päätöksellä 09/1622 Kailajärven Espanjassa Danske Bankissa olleita varoja hukkaamiskieltoon yli 34 tuhannen euron edestä. WinCapitan päähaarassa oli syytettyinä Hannu Kailajärvi ja Tiina Wartti, joka tuolloin oli Hannu Kailajärven tyttöystävä. Oikeudenkäynnit aloitettiin Vantaan käräjäoikeudessa 5.11.2010. Tuomio annettiin käräjäoikeudessa 2.12.2011. Syyttäjä vaati oikeudenkäynnissä Hannu Kailajärvelle tuomiota törkeästä petoksesta ja rahankeräysrikoksesta ja Tiina Wartille avunannosta törkeään petokseen ja rahankeräysrikokseen. (Vantaan KO R10/2980.)

Syyttäjän mukaan vantaan käräjäoikeuden tuomiossa R 11/4341, Hannu Kailajärvi oli kierrättänyt jäsenten klubille antamat rahat rahansiirtoina toisille jäsenille ja omille pankki- ja pelitileilleen. Lukuisat niin sanotut sponsorit ovat edelleen levittäneet rekrytoitaville uusille jäsenille Kailajärven luomaa erehdyttävää kuvaa klubin toiminnasta. Kailajärvi oli hyväksynyt ja tietoisesti sallinut sponsorien levittää yllä mainittua erehdyttävää tietoa klubin toiminnasta ja tuottojen muodostumisesta. (Vantaan KO R10/2980.)

Käräjäoikeus tuomitsi Kailajärven tuomiossaan korvaamaan valtiolle rikoksen tuottamana taloudellisena hyötynä 6.017.221 euroa. Käräjäoikeus tuomitsi Kailajärvelle neljä vuotta ehdotonta vankeutta törkeästä petoksesta. Rahankeräysrikoksen osalta käräjäoikeus katsoi, ettei WinCapitaan sijoittaneiden kohdalla voitu puhua rahankeräysrikoksesta. Klubin harjoittamassa urheiluedonlyönnissä ja valuuttakaupassa ei ollut käräjäoikeuden mukaan kyse rahan

keräämisestä vastikkeetta, eikä sinällään ollut kyse rahankeräyksestä eikä seurauksena myöskään rahankeräysrikoksesta. (Vantaan KO R10/2980)

Syyttäjä ja molemmat tuomitut valittivat tuomiosta hovioikeuteen. Hovioikeus katsoi käräjäoikeudesta poiketen, että Kailajärvi oli syyllistynyt klubin pyörittämisessä petoksen lisäksi myös rahankeräysrikokseen. Hovioikeuden perusteluissa katsottiin että rahankeräyslain esivalmisteluissa ei vastikkeellisuudella ollut merkitystä ja lain esitöissä lainsäätäjän tarkoitus oli kieltää myös pyramidipelien kaltainen rahankeräys. Lisäksi Hovioikeus katsoi että petoksen ja rahankeräysrikoksen tunnusmerkistöt suojasivat eri oikeushyviä siinä määrin että molempia voitiin soveltaa samanaikaisesti, laillisuusperiaatteen estämättä. Toisin kuin käräjäoikeus, hovioikeus katsoi, että tarkoituseriltään kaikenlaisten rahankeräysten toimeenpano ketjukirjein tai pyramidipelin muodossa oli ollut rangaistavaa syytteessä tarkoitettuna tekoaikana riittävän täsmällisillä lain säännöksillä, jotka olivat oikeudellisesti olleet sanamuotonsa puitteissa tulkittavissa lainsäätäjän tarkoittamalla tavalla. (KKO 7/2014, 8)

Hovioikeus tuomitsi Kailajärven törkeästä petoksesta ja rahankeräysrikoksesta viiden vuoden vankeusrangaistukseen. Tiina Wartille hovioikeus tuomitsi avunannosta törkeään petokseen ja rahankeräysrikokseen yhden vuoden ja kolmen vuoden ehdollisen vankeuden. (HeiHO R12/400.) Kailajärvelle ja Wartille myönnettiin valituslupa korkeimpaan oikeuteen rajoitettuna koskemaan kysymystä oliko kyseessä ollut todellinen rahankeräysrikos. Korkein oikeus otti myös kantaa siihen voidaanko sekä petosta että rahankeräysrikosta soveltaa yhtäaikaaisesti laillisuusperiaatteen estämättä. (KKO 7/2014.)

Korkein oikeus piti hovioikeuden perusteluita rahankeräysrikoksesta perusteltuina lain esitöiden perusteella. Korkein oikeus myös katsoi että hovioikeuden tuomio oli perusteltavissa oikeudenkäynnin ennustettavuuteen vedoten. Korkeimman oikeuden ennakkoratkaisuja tai muitakaan julkaistuja ratkaisuja pyramidipeleistä ei ollut olemassa, kun WinCapita oli aloittanut toimintansa ja sitä lain voimaantultua jatkanut. Vuoden 1980 rahankeräyslain voimassa ollessa tehty, arvioitavana olevan toiminnan kaltainen menettely oli kuitenkin luettu syyksi ensin rahankeräysrikoksena Lahden käräjäoikeudessa elokuussa 2005 ja sitten rahankeräysrikkomuksena sekä arpajaisrikkoksena Kouvolan hovioikeudessa tammikuussa 2007. Hovioikeuden tuomio on jäänyt lainvoimaiseksi, kun valituslupaa asiassa ei Korkeimmassa oikeudessa ole syyskuussa 2007 myönnetty. (KKO 7/2014.)

Korkeimman oikeuden mukaan rahankeräysrikos kohdistuu yhteisöön, kun petoksen tunnusmerkistö puolestaan edellyttää erehdyttämistä, erehdystä, erehdyksen vallassa suoritettua määräämistoimea ja siitä aiheutunut vahinkoa. Lisäksi Korkein oikeus katsoi, ettei rahankeräyslain 9.3 § kohdassa tarkoitettu pyramidipelin muodossa järjestettävä rahankeräysrikoksen kiellon suojelun tarkoitettu kohde ole pelkästään taloudellinen. Pyramidipelin muodossa toimeenpannulle rahankeräysrikokselle on tyypillistä, että se etenee suljetussa piirissä, jossa ystävät, työtoverit ja sukulaiset suosittelevat osallistumista toisilleen ja tästä johtuen vahingot eivät ole yksinomaan taloudellisia, vaan myös sosiaalisia. (KKO 7/2014, 16.)

Korkein oikeus ei muuttanut hovioikeuden tuomiota. Päätös ei kuitenkaan ollut yksimielinen vaan oikeusneuvokset Rautio ja Littunen olivat erimieltä koskien sitä, onko rahan kerääminen pyramidipelin muodossa tarkoitettu säätää rangaistavaksi, täyttävätkö pyramidipelin järjestämisen rangaistavuutta koskevat säännökset laillisuusperiaatteen vaatimukset sekä estääkö toissijaisuuslauseke rahankeräyksestä tuomitsemisen, vaikka katsottaisiinkin rahankeräyksen nyt järjestetyn pyramidipelin muodossa olevan sinänsä rangaistavaa. (KKO 7/2014, 17–21)

4 RIKOSNIMIKKEET PYRAMIDIHUIJAUKSISSA

Pyramidihuijaus ei itsessään ole rikosnimike, vaan se sisältää usein monia eri rikosnimikkeitä. Yleisimpiä Pyramidihuijaukseen liittyviä rikosnimikkeitä on petos, veropetos ja rahankeräysrikos. Pyramidihuijaus on myös hyvä erottaa Verkostomarkkinoinnista jota se toisinaan läheisesti muistuttaa.

Sisäasiainministeriön määritelmässä talousrikoksella tarkoitetaan yrityksen, julkishallinnon tai muun yhteisön toiminnan yhteydessä tai niitä hyväksi käyttäen tapahtuvaa, huomattavaan välittömään tai välilliseen taloudelliseen hyötyyn tähtäävää rangaistavaa tekoa tai laiminlyöntiä. Yrityksen tai muun yhteisön toiminnan yhteydessä tapahtuneet verorikokset, elinkeinorikokset, velallisen rikokset, arvopaperimarkkinarikokset ja osakeyhtiörikokset ovat aina talousrikoksia. Talousrikoksella tarkoitetaan myös muunlaista yritystoimintaan verrattavaa huomattavaan taloudelliseen hyötyyn tähtäävää suunnitelmallista, rangaistavaa tekoa tai laiminlyöntiä. (Oikeusministeriön mietintöjä 2010/85.)

4.1 Petos

Rikoslain 36:1 mukaan, joka hankkiakseen itselleen tai toiselle oikeudetonta taloudellista hyötyä taikka toista vahingoittaakseen, erehdyttämällä tai erehdystä hyväksi käyttämällä saa toisen tekemään tai jättämään tekemättä jotakin ja siten aiheuttaa taloudellista vahinkoa erehtyneelle tai sille, jonka eduista tällä on ollut mahdollisuus määrätä, on tuomittava petoksesta sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi. Petoksesta tuomitaan myös se, joka 1 momentissa mainitussa tarkoituksessa dataa syöttämällä, muuttamalla, tuhoamalla tai poistamalla taikka tietojärjestelmän toimintaan muuten puuttamalla saa aikaan tietojenkäsittelyn lopputuloksen vääristymisen ja siten aiheuttaa toiselle taloudellista vahinkoa.

Petossäännöksen ensimmäisessä momentissa säädetään niin sanotusta erehdyttämispetoksesta. Se tehdään erehdyttämällä vastapuoli sopimuksen tekoon tai johonkin suoritukseen, joko sopimussuhteessa tai sen ulkopuolella. Petoksen tunnusmerkistöjä on tällöin

viisi: erehdyttäminen tai erehdyksen hyväksi käyttäminen, toiselle siitä aiheutuva erehdys, erehdyksen vallassa suoritettu määräämistoimi ja siitä aiheutunut vahinko. Viides tunnusmerkki liittyy petoksen tarkoitukseen: petos tehdään yleensä hyötymistarkoituksessa, mutta myös vahingoittamistarkoituksessa tehty petos on säädetty rangaistavaksi. (Lappi–Seppälä, Hakamies, Koskinen, Majanen, Melander, Nuotio, Nuutila, Ojala, Rautio, 2008.)

Hallituksen esityksessä 66/1988 eduskunnalle rikoslainsäädännön kokonaisuudistuksen ensimmäisen vaiheen käsittäväksi rikoslain ja eräiden muiden lakien muutoksiksi, hallitus on pohtinut rikoslain petossäännöksen soveltamista sellaisiin tapauksiin, joissa petoksessa käytetään hyväksi toisen erehtymistä. Sanamuotonsa mukaan säännös näyttäisi soveltuvan vain sellaisiin tapauksiin, joissa tekijä saa aikaan tai pitää vireillä erehdyksen toisessa, mutta ei niihin tapauksiin, joissa tekijä ainoastaan käyttää hyväkseen toisen erehdystä ilman, että hän on itse vaikuttanut sen syntymiseen tai vireillä pysymiseen. Viimeksi mainituissa tilanteissa teko ansaitsisi usein tulla petoksena rangaistuksi, jos tekijällä on oikeudellinen velvollisuus erehdyksen oikaisemiseen. Käytännössä petossäännöstä onkin näissä tapauksissa tulkittu laajentavasti. Voimassa olevasta petossäännöksestä ei myöskään käy ilmi, pitääkö rahan tai tavarain tappion aiheutua erehdytetylle itselleen vai voiko tunnusmerkistö täytyä myös, jos vahinko aiheutuu muulle henkilölle. Varsinkin pankkipetoksissa on jouduttu pohtimaan erehdytetyin ja vahingonkärsijän suhdetta toisiinsa. (HE 66/1988, 129.)

Oulun käräjäoikeudessa oli kyse rikosoikeudenkäynnistä jossa A:ta epäiltiin syyllistyneen petokseen levittäessään Hannu Kailajärveltä saamaansa tietoa WinCapitasta eteenpäin. Rikosnimikkeinä olivat rahankeräysrikos ja törkeä petos. Oulun käräjäoikeus kuitenkin totesi A:n syyttömäksi petokseen ja rahankeräysrikokseen. (Oulun KO R12/1616.)

Törkeän petoksen tunnusmerkistössä petoksella pitää tavoitella huomattavaa hyötyä tai aiheuttaa huomattavaa vahinkoa. Samoin petos on törkeä, jos rikos tehdään käyttämällä hyväksi vastuulliseen asemaan perustuvaa erityistä luottamusta, tai jos rikos tehdään käyttämällä hyväksi toisen erityistä heikkoutta tai muuta turvatonta tilaa. (RL 36:1 §.)

Oikeuskäytännössä huomattavana taloudellisena hyötynä on pidetty useiden tuhansien eurojen tuottoa. Summa on yleensä vaihdellut 7000 ja 14000 euron välillä, mutta tarkkoja euromääriä ohjeita on mahdoton antaa. ROL 36:1§ toisen kohdan mukaan rikoksella aiheutetun vahingon tulee olla huomattavan suuri tai erityisen tuntuva. Erityisen suuri vahinko arvioidaan objektiivisesti

ja euromääräisesti, kun taas erityisen tuntuva vahinko arvioidaan subjektiivisesti rikoksen uhrin näkökulmasta, jolloin petos voi olla törkeä vaikka sen euromääräinen vahinko ei olisikaan suuri. (Nuutila & Majanen 2013, 213.)

WinCapitan tapauksessa petoksen kaikki viisi tunnusmerkkiä tulevat selvästi esiin eli todellista ansaintamekanismia ei ollut vaan varat saatiin erehdyttämällä uusia jäseniä liittymään mukaan toimeen jonka tarkoituksena oli todellisuudessa uudelleen järjestää varallisuutta Kailajärven omalle tilille. (Vantaan KO 11/4341.)

Vantaan käräjäoikeus on tuomiossaan, 11/4341, todennut Kailajärven antaneen klubin internetsivustolla ja sähköpostivastauksissaan jäsenille erehdyttävän kuvan ja ylläpitänyt erehdyttävää kuvaa klubin toiminnasta. Kailajärvi on lisäksi antanut ymmärtää ja sallinut muiden henkilöiden levittää klubista erehdyttävää tietoa siitä, että klubi harjoittaisi erittäin tuottoisaa vedonlyöntitoimintaa ja maksaisi jäsenille vedonlyönnistä saatuja tuottoja ja että klubi kävisi saamillaan varoilla itse tuottoisaa valuuttakauppaa ja maksaisi jäsenille käymästään valuuttakaupasta saatuja tuottoja, vaikka klubin harjoittama vedonlyöntitoiminta on ollut tappiollista eikä klubi ole käynyt valuuttakauppaa kuin koemielessä aivan vähäisessä määrin ja tämäkin kauppa on ollut tappiollista. Klubilla ei ole ollut muuta tulonlähdetä kuin jäsenten klubiin sijoittamat rahat. (Vantaan KO 11/4341.)

Näiden perusteiden pohjalta Kailajärven katsottiin syyllistyneen petokseen. Törkeän tekemuodon perusteiksi Vantaan Käräjäoikeus on katsoi rikoslain 6:5 §:n 1 kohdan, jonka mukaan rikollisen toiminnan suunnitelmallisuus on rangaistuksen koventamisperuste. Kailajärven toiminta on ollut poikkeuksellisen suunnitelmallista ja pitkäkestoista. Koventamisperusteen soveltaminen rangaistuksen mittaamisessa on siten aiheellista. Kailajärven rikoksesta aiheutui taloudellista vahinkoa useille tuhansille henkilöille yhteensä ainakin 57 miljoonaa euroa. Kailajärven syyksi luettu rikos on tämän vuoksi ja myös suunnitelmallisuutensa vuoksi erittäin vakava. Taloudellisen vahingon lisäksi rikos on aiheuttanut usealle asianomistajalle suuria henkisiä ja terveydellisiä ongelmia. (Vantaan KO 11/4341.)

Käräjäoikeus huomautti myös että Suomessa on perinteisesti rikosoikeudessa pidetty pääsääntönä, että rikoksia on yhtä monta kuin asianomistajia. Tässä tapauksessa Kailajärven menettelyä pidettäisiin jokaisen yksittäisen asianomistajan osalta omana rikoksenaan ja Kailajärvi olisi syyllistynyt useisiin tuhansiin petoksiin, joista valtaosaa olisi pidettävä myös yksittäin

tarkasteltuina törkeinä petoksina. Kailajärven menettelyn arvioiminen yhtenä törkeänä petoksena on näin ollen hänen kannaltaan erittäin kohtuullinen ratkaisu. Kailajärven rikos on asianomistajien lukumäärän ja vahinkojen yhteismäärän osalta niin vakava, että laissa määrätyn enimmäisrangaistuksen määrääminen oli käräjäoikeuden mukaan perusteltua. (Vantaan KO 11/4341.)

4.2 Rahankeräysrikos

Rahankeräysrikoksesta tuomitaan se, joka tahallaan toimeenpanee rahankeräyksen ilman rahankeräyslaissa (255/2006) tarkoitettua lupaa taikka lain 5 §:n 2 tai 3 momentin vastaisesti, toimeenpanee rahankeräyksen vastoin rahankeräyslain 9 §:ssä säädettyä kieltoa, toimeenpannessaan rahankeräyksen antaa keräyksen kohderyhmälle merkityksellisiä totuudenvastaisia tai harhaanjohtavia tietoja, tai antaa rahankeräyslaissa tarkoitettu lupaviranomaiselle väärän tiedon seikasta, joka on omiaan vaikuttamaan rahankeräyslupan saantiin tai ehtoihin, tai salaa sellaisen seikan taikka luvan saatuaan jättää ilmoittamatta lupaviranomaiselle olosuhteiden muutoksesta, josta luvan myöntämisen yhteydessä tai muuten on erityisesti velvoitettu ilmoittamaan, käyttää rahankeräyksellä saatuja varoja olennaisesti vastoin rahankeräysluvassa tai varojen käyttötarkoituksen muuttamista koskevassa luvassa asetettuja ehtoja tai annettuja määräyksiä, laiminlyö rahankeräyslain 21 §:ssä säädetyn tilitys- tai ilmoitusvelvollisuuden tai toimii rahankeräyksen käytännön toimeenpanijana ilman rahankeräyslain 15 §:n 1 momentissa tarkoitettua määräystä, on tuomittava, jollei teosta muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta, rahankeräysrikoksesta sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi (Rikoslaki 17:16 c §).

Rahankeräyslaki 5 § ja 11 § antavat luvan rahan keräämiseen ainoastaan poliisilta saatavan erillisluvan avulla. Useissa Pyramidihuijauksissa ihmisiltä on kerätty rahaa toimintaa esitelleiden tilaisuuksien jälkeen, joko tilisiirtoina tai käteisvaroilla. Tällainen tilanne oli esimerkiksi WinCapitan kohdalla, jonka esittelyjä hoidettiin myös netin välityksellä.

Syyttäjä oli Vantaan käräjäoikeuden tuomiossa, diaarinumero 11/4341, hakenut Hannu Kailajävelle ja Hanna Wartille tuomiota kielletyn laittoman rahankeräyksen järjestämisestä.

Syytäjän mukaan rahankeräys oli toteutettu pyramidipelin muodossa ja ketjukirjeeseen verrattavalla tavalla koska jäsenten mahdollisuudet saada ansioita olivat joko osittain tai kokonaan vastikkeetta lähtöisin niistä maksuista, joita toimintaan myöhemmin mukaan liittyvät ovat maksaneet osallistumismaksuina, tai muina kerta- tai toistuvaissuorituksina. (Vantaan KO 11/4341.)

4.3 Veropetos

Pyramidihuijauksiin usein liittyy usein myös veropetos. Pyramidipeliä pyörittävä taho ei todennäköisesti halua saattaa laittomasti saamiaan varoja viranomaisten tietoon, saati maksaa niistä veroa.

Rikoslain 29 luvun 1 § mukaan se joka antamalla viranomaiselle verotusta varten väärän tiedon veron määräämiseen vaikuttavasta seikasta, salaamalla verotusta varten annetussa ilmoituksessa veron määräämiseen vaikuttavan seikan, veron välttämistarkoituksessa laiminlyömällä verotusta varten säädetyn velvollisuuden, jolla on merkitystä veron määräämiselle, tai muuten petollisesti, aiheuttaa tai yrittää aiheuttaa veron määräämättä jättämisen tai sen määräämisen liian alhaiseksi tai veron aiheettoman palauttamisen, on tuomittava veropetoksesta sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

5 RIKOSPROSESSIN PÄÄVAIHEET JA TAVOITTEET

Rikosprosessi jaetaan yleensä neljään eri vaiheeseen 1) esitutkintaan 2) syyteharkintaan, 3) oikeudenkäyntiin tuomioistuimessa ja 4) rangaistuksen täytäntöönpanoon. Pääasiallisena tavoitteena rikosprosessissa on aineellisen rikosvastuun toteutuminen mahdollisimman varmasti, nopeasti ja edullisesti. Rikosprosessin tehtävänä on rikosvastuun aineellisen toteutumisen lisäksi alettu entistä enemmän painottaa rikosprosessin toteutumisen yhteydessä yksilön oikeusturvan toteutumista. Tämä on rikosprosessikirjallisuudessa nähty ristiriitaisena tavoitteena kun puhutaan syytetyn ja syyttäjän välisenä julkisen ja yksityisen intressin toteutumisesta. Samanlaista ristiriitaa ei kuitenkaan Jokelan mukaan ilmene kun puhutaan asianomistajan oikeusturvasta. Rikokseen syyllisen vastuuseen saaminen palvelee yleensä asianomistajan etua. (Jokela 2008, 5–7.)

Esitutkinta on rikosprosessinmenettelyn ensimmäinen vaihe jonka tarkoituksena on valtion rankaisuvaateen toteutuminen ja asianomistajan etujen toteutuminen silloin kun on tapahtunut konkreettinen rikos (Helminen, Lehtola & Virolainen 2005, 58). Esitutkinnassa asianosaisia eli rikosprosessin osapuolia ovat asianomistaja, rikoksesta epäilty ja muu henkilö, toisin sanoen henkilöt joiden oikeuksiin, etuihin tai velvollisuuksiin rikos tai sen selvittäminen on voinut vaikuttaa. Rikosilmoitusta vastaanotettaessa ja esitutkinnassa pitää käytännössä ratkaista asianosaisten asema toisiinsa nähden. (Helminen et al. 2012, 174.)

Esitutkinnasta säädetään Esitutkintalaissa 805/2011. Esitutkintalain 1 § mukaan esitutkinta suoritetaan lain määräämällä tavalla, ellei muussa laissa toisin säädetä. Tällaisia lakeja ovat esimerkiksi Rajavartiolaki ja Sotilaskurinpitolaki.

Esitutkinnassa pyritään selvittämään syytteen nostamista varten, mikä rikos on tapahtunut, missä ja miten se on tapahtunut, mitä vahinkoa se on aiheuttanut ja ketkä ovat tekijä, uhri ja todistajat. Tarvittaessa selvitetään asianomistajan yksityisoikeudelliset vaatimukset sekä rikoksen kohteeksi joutuneen omaisuuden mahdollinen palauttaminen asianomistajalle. Poliisiviranomainen hoitaa esitutkinnan suorittamisen, ja sen jälkeen asia siirtyy syyttäjälle, joka päättää syytteen nostamisesta. Mahdollisen syytteen nostamisen jälkeen asia siirtyy käräjäoikeuteen, jossa suoritetaan oikeudenkäynti. (Jokela 2008, 5 – 6.)

Esitutinnan suorittaa Esitutkintalain 2-4 § mukaan joko poliisi tai muu esitutkintaviranomainen, joko ilmoituksen perusteella tai silloin kun se epäilee rikoksen tapahtuneen. Asianomistajarikoksissa esitutkinta suoritetaan ainoastaan sellaisissa tapauksissa jossa asianomistaja on ilmoittanut, syyttäjälle tai esitutkintaviranomaiselle, vaativansa rikoksen tekijälle rangaistusta. Jos asiaomistajalla ei ole vaatimuksia, eikä rikoksesta ei ole odotettavissa kovempaa rangaistusta kuin sakkoa, esitutkintaa ei ole pakko suorittaa

Esitutkintalain 17 § mukaan viranomainen ja jo aikaisemmassa vaiheessa lainsäätäjä, joutuu tasapainoilemaan kahden tärkeän, mutta jossain määrin vastakkaisen periaatteen kanssa. Ensimmäinen periaate, tai vaatimus, on tutkinnan tehokkuus ja toinen puolestaan on asianosaisten, erityisesti rikoksesta epäillyn, oikeusturva. Koska rikoksenselvittämistä katsotaan yhteiskunnan kannalta niin tärkeäksi, että jokainen jolta voidaan otaksua saatavan selvitystä tapahtuneeksi epäilystä rikoksesta, on velvollinen antamaan tarvittavia tietoja ja muuten edistämään tutkintaa laissa säädellyin tavoin.

Poliisin ja muiden esitutkintaviranomaisten toimintaa esitutinnan aikana säätelevät esitutkintaperiaatteet. Esitutkinta- ja pakkokeinolaissa on mainittu useita periaatesäännöksiä joita esitutkinnan aikana viranomaisten on noudatettava. Näitä säännöksiä on laadittu sen takia että rikosten ja niiden teko-olosuhteiden ja asianosaisten erityispiirteitä ja ominaisuuksia ei voida tyhjentävästi ottaa huomioon ja seurauksena esitutkintaa ja pakkokeinoja koskevat säännökset on kirjoitettu suhteellisen yleisluontoisesti. Yleisluontoisuuden vastapainoksi, ja etenkin asianomaisten oikeusturvan takaamiseksi on säädetty esitutkintaperiaatteet. (Helminen et al. 2005, 60)

Tasapuolisuusperiaatteen, joka tunnetaan myös objektiivisuusperiaatteena, mukaan viranomaisen tulee toiminnassaan kohdella tasapuolisesti kaikkia henkilöitä. Tasapuolisuusperiaatetta tulee noudattaa esimerkiksi kuulusteluja toimittaessa ja kuulustelukertomuksia kirjattaessa. Kuulustelija ei saa tahallaan tai tahattomasti johdatella kuulusteltavaa ja varottava painottamasta kuulustelupöytäkirjaa itselleen muodostuneen käsityksen suuntaan. Poliisilaissa sama asia on mainittu 2.1§ jossa on vaatimus poliisin asiallisesta ja puolueettomasta toiminnasta ja PolL 6.2 §:ssa jossa poliisille määrätään syrjimiskielto. (Helminen et al. 2005, 60.)

Syyttömyysolettama oikeushierarkiassa alkaa aina EIS 6,2 artiklasta ja siitä on myös maininta KP-sopimuksen 14,2 artiklassa. Suomen laissa periaate on mainittuna ETL 7,2 § jossa käsketään kohdella esitutkinnassa kaikkia epäiltyjä syyttömänä. Esitutkintaviranomaisen tehtävänä ei ole yhteiskunnan puolesta moittia tai paheksua rikoksen tekijää, vaan tämä tehtävä on jätetty tuomioistuimelle. Päinvastoin viranomaisen tulee esitutkinnan aikana suojata vastaajaa ja asianomistajaa leimaatumiselta ja mahdollisilta kostotoimenpiteiltä. (Helminen et al. 2005, 62.)

Vähimmän haitan periaatteeseen kuuluu esitutkinnan toimittaminen siten, että kenellekään ei tarpeettomasti aiheuteta vahinkoa tai haittaa. Asia on ilmaistu ETL 8,1 § ja PolL 2,2–3 §:ssa. Pakkokeinoja käytettäessä vähimmän haitan periaate tarkoittaa sitä, että pakkokeinot mitoitetaan siten, että pakkokeinojen kohteelle syntyy mahdollisimman pieni haitta, eikä pakkokeinoja uloteta ajallisesti pidemmälle kuin sen tarkoituksen saavuttaminen välttämättä edellyttää. (Helminen; Fredman; Kanerva; Tolvanen; Viitanen; Marko 2014, 201.)

Vähimmän haitan periaate on suunniteltu turvaamaan esitutkintaprosessin aikana erityisesti epäillyn asemaa, eikä sillä ole asianomistajaan suurta vaikutusta, pois lukien tilanteen, jossa asianomistajaa itseään tutkitaan esitutkinnan aikana epäiltynä. Tällaisen tilanteen varalta, jossa asianomistajaa aluksi käsitellään epäiltynä, vähimmän haitan periaatteeseen kuuluu oleellisesti hienotunteisuuden periaate joka mainitaan ETL 8,2 §:ssa. Sen mukaan esitutkinta on toimitettava siten, ettei ketään aiheuttomasti saateta epäluulon alaiseksi. Esimerkiksi kun esitutkinnassa annetaan tietoa julkisuuteen, on rikoksesta epäillyn nimen ja kuvan antaminen julkisuuteen rajoitettu asetuksessa esitutkinnasta ja pakkokeinoista 8 §:ssa. (Helminen et al. 2005, 63)

Vaikka Oulun WinCapitan oikeuskäsittelyssä esitutkinta kesti yli kaksi ja puoli vuotta ja siihen kuului monia pakkokeinoja, kuten tutkintavankeutta, matkustuskieltoa ja hukkaamistakavarikko, ei oululaisen asianajajan mielestä hänen asiakkaansa oikeusturva vaarantunut oikeuskäsittelyn aikana. Kyseessä oli lisäksi tilanne jossa asianomistajaa pidettiin aluksi vastaajana ja syytettiin törkeästä petoksesta ja rahankeräysrikoksesta.

Suhteellisuusperiaatteen mukaan toimenpiteiden laajuuden ja ankaruuden tulee viranomaistoiminnassa olla sekä niihin käytettyjen voimavarojen että kansalaisille mahdollisesti aiheutuvien haittaseuraamusten osalta yhteiskunnassa vallitseva arvomaailma huomioon ottaen järjellisessä ja hyväksyttävässä suhteessa. Selvemmin asia on mainittu PolL 2.2 §:ssä, jossa toimet käsketään mitoitaa siten että ne ovat suhteessa tehtävän tärkeyteen ja kiireellisyyteen

sekä tilanteen kokonaisarviointiin vaikuttaviin seikkoihin. Pakkokeinojen osalta tämä tarkoittaa sitä että pakkokeinoja päätettäessä kysymyksessä tulee olla rikos, jonka enimmäisrangaistus on laissa säädettyä suuruusluokkaa tai joka on erikseen mainittu puheena olevan pakkokeinon käytön edellytyksiä koskevassa pykälässä. Esimerkiksi pidättämistä, matkustuskieltoa tai vangitsemista ei tule käyttää rikokseen jonka todennäköinen rangaistus on sakko. (Helminen et al. 2005, 64.)

Prosessuaalisen aseman ilmoittaminen on mainittu ETL 9 §:ssä. Esitutkinnassa olevalle on ilmoitettava hänen asemansa. Henkilön asema esitutkinnassa voi olla joko asianosainen, vastaaja, tai kantaja, tai hän voi olla ulkopuolinen, jota kuullaan todistajana tai asiantuntijana. Silloin kun henkilön asema muuttuu kesken esitutinnan, hänelle on ilmoitettava muutoksesta. Prosessuaalisen aseman ilmoittaminen korostuu silloin kun henkilöä kuulustellaan esitutinnan aikana. ETL 22.1 § mukaan kuulusteltavalle on aina ilmoitettava missä suhteessa häntä kuulustellaan. Samanlaista pakkoa ei kuitenkaan ole alustavien puhuttelujen kohdalla.

Syyteharkinnassa rikosprosessi etenee poliisilta syyttäjälle. Syyteharkinnassa syyttäjä arvioi ensinnäkin täyttääkö esitutkinnassa tutkittu teko rikoksen tunnusmerkistön ja harkitsee onko esitutkinta-aineiston perusteella todennäköisiä syitä rikoksesta epäillyn syyllisyyden tueksi. Mikäli lailliset edellytykset ovat olemassa, syyttäjä nostaa tapauksessa syytteen. Jos syyttäjä jättää syytteen nostamatta, on hänen perusteltava ratkaisunsa. Samankaltaista perusteluvelvollisuutta ei kuitenkaan ole. Edellä kuvattu syyteoikeus on ensisijaista syyteoikeutta. Asianomistajalla ei ole oikeutta nostaa syytettä virallisen syytteen alaisissa rikoksissa, ennen kuin syyttäjä on päättänyt jättää syytteen nostamatta. Samoin asianomistajalla on oikeus, kuten syyttäjällä, muuttaa esittämänsä rangaistusvaatimusta. (Jokela 2008, 209–201, 325.)

Syyteharkinnan jälkeen rikosprosessi etenee syyttäjältä tuomioistuimen käsiteltäväksi niin kutsuttuun pääkäsittelyyn. Tätä ennen tuomioistuin on päättänyt, että asia voidaan lopullisesti käsitellä. (ROL 6:1.§.) Käytännössä tämä tarkoittaa selvitystä siitä ovatko asianomaiset henkilöt paikalla ja onko käsittelylle olemassa jotakin estettä (Jokela 2008, 331)

Pääkäsittelyn suurimpina ongelmina on oikeuskirjallisuudessa pidetty käsittelyiden hitautta ja niiden peruuntumisia. Virolaisen ja Pölösen hitaus on yleensä seurausta siitä että jutut aloitetaan vasta pitkän ajan kuluttua niiden vireille tulosta. Peruuntuminen puolestaan on yleensä Virolaisen ja Pölösen mukaan seurausta syytettyä koskevan tiedoksiannon, tai haastetun asianosaisen

poissaolosta. Syy näihin ongelmiin löytyy heidän mukaansa syyttäjän, poliisin ja tuomioistuimen huonosta yhteistyöstä. (Virolainen & Pölönen 2003, 227.)

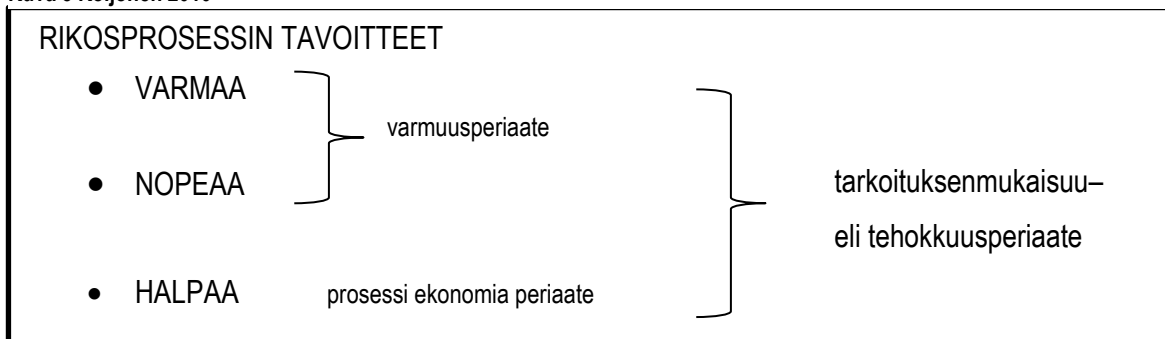
Pääkäsittely etenee aloituksen jälkeen syyttäjän ja asianomistajan vaatimusten kuulemiseen ja vastaajan lyhyeen vastaukseen esitettyihin vaatimuksiin. Tämän jälkeen syyttäjä ja asianomistaja perustelevat vaatimuksensa kattavammin, mitä seuraa vastaajan tilaisuus lausua vastapuolen perusteluiden johdosta. Tuomioistuimen on kuultava asianomistajaa ja asiaosaista todistelutarkoituksessa ja otettava vastaan muu todistelu ja viimeisenä kuultava asianosaisten loppulausunto. (Jokela 2008, 344–355.)

Asianomistajan oikeudesta muuttaa kannettaan oikeudenkäynnin aikana on säädetty ROL 17:23§. Oikeus muuttaa kannetta oikeudenkäynnin aikana tulee silloin kyseeseen kun oikeudenkäynnin aikana tapahtuu olosuhteiden muutos tai asianomistajan tietoon tulee oikeudenkäynnin aikana kanteeseen liittyvä seikka.

Viimeisenä vaiheena rikosprosessissa on tuomion antaminen. Tuomio laaditaan erilliseksi asiakirjaksi, jossa ilmenee ainakin tuomioistuimen nimi sekä tuomion antamispäivä, asianosaisten nimet ja näiden vaatimukset ja vastaukset perusteluineen. Lisäksi tuomiossa tulee olla luettelo todisteista ja todisteluista, perustelut, soveltuvat lainkohdat, tuomiolauselma ja asian ratkaisseiden jäsenten nimet. Tällainen asiakirja on huomattavasti selkeämpi ja käytännöllisempi asiakirja kuin aiemmin käytetty pöytäkirjaote. (Jokela 2008, 616–617.)

Rikosprosessi on säädetty erittäin yksityiskohtaisilla yksittäisiin menettelyihin määritellyillä säädöksillä, mutta merkittäväksi muodostuvat usein sen yleiset periaatteet. Periaatteiden tarkoitus, päämäärä ja merkitys johtavat usein samaan lopputulokseen. (kuva 3) Tarkoituksena voidaan pitää muun muassa sitä, että ne rajoittavat yksittäisten ratkaisujen tekijöiden harkintavaltaa ja antavat tulkinta apua. Toisaalta asia voidaan esittää myös, kuten Virolainen ja Pölönen tekevät, korostamalla periaatteiden ja päämäärien erilaista näkökulmaa. Ne ovat läheisessä suhteessa keskenään, mutta eivät kuitenkaan eräänlaisesta kilpailuasemasta huolimatta sulje toisiaan pois. (Koljonen 2010, 212.)

Kuva 3 Koljonen 2010

5.1 Syyteneuvottelumenettely

Tässä kappaleessa käyn pintapuolisesti läpi syyteneuvottelumenettelyä. Syyteneuvottelumenettely ei tullut lainvoimaan kuin vasta 1.1.2015 ja se takia sitä ei sovellettu WinCapitan päähaaran oikeuskäsittelyssä. Menettely kuitenkin parantaa asianomistajan oikeusturvaa ja soveltuu mielestäni tulevaisuudessa WinCapitan kaltaisten laajojen talousrikosten oikeusprosessien nopeuttamiseen.

Syyteneuvottelumenettelyssä on kyse syyttäjän ja epäillyn välisestä neuvottelusta jossa neuvotellaan niistä ehdoista millä epäilty suostuu tunnustamaan esitutkinnassa ja syyteharkinnassa kuvatun teon (Tolvanen 2016, 385).

Menettelylle on asetettu tiettyjä reunaehtoja ennen kuin sitä voidaan soveltaa. Rikos ei saa olla väkivalta tai seksuaalirikos, eikä siitä saa olla säädetty ankarampaa rangaistusta kuin 6 vuotta

vankeutta. Rikoksesta epäillyn tulee myös suostua tunnustamiseen ja tunnustamisoikeudenkäyntiin. Tähän liittyen rikoksesta epäillyn ja syyttäjän tulee olla samaa mieltä syyksiluettavasta rikoksesta. Viimeiseksi asianomistajan tulee esitutkintavaiheessa ilmoittaa, ettei hänellä ole vaatimuksia asiassa, tai että hän suostuu asian käsittelyyn tunnustamisoikeudenkäynnissä. (Tapani & Tolvanen 2015, 231.)

Oululainen asianajajan mukaan WinCapitan päähaaran kohdalla ei syyteneuvottelumenettelyä olisi ollut realistista käyttää Kailajärven kohdalla vaadittujen tuomioiden ankaruuden takia. Kailajärvelle vaadittiin törkeästä petoksesta ja rahankeräysrikoksesta neljän vuoden ehdotonta vankeutta. Tiina Wartin osalta menettely olisi ollut paljon realistisempi pienempien tuomioiden takia.

6 ASIANOMISTAJAN ASEMA RIKOSPROSESSISSA

Asianomistajan oikeuksien turvaaminen on aikaisemmin ollut suhteessa pienemmällä huomiolla kriminaalipolitiikassa, mutta siihen on alettu kiinnittämän enemmän huomiota viime vuosina. Asianomistajalla on esimerkiksi uuden ROL mukaan oikeus avustajaan, jonka palkkio kustannetaan valtion varoista. Tämä on kuitenkin mahdollista ainoastaan silloin, kun kyseessä on asianomistajaa vakavasti loukkaavasta rikoksesta, kuten RL 20 luvussa olevat siveellisyysrikokset ja RL 21:1–6 § tarkoitetut väkivaltarikokset. (Helminen et al. 2005, 74.)

Esitutinnan aikana asiaomistajan etujen suojaaminen ilmenee lähinnä asianomistajalle annettavalla tiedoilla. Asianomistajalle on esitutinnan aikana ilmoitettava hänen asemansa asianomistajana, ja mahdollisuuksien mukaan tehtävä selkoa mihin toimenpiteisiin rikosilmoituksen johdosta on alettu. Samaan selvitysvelvollisuuteen myös kuuluu esitutkintalain 5.1§ mukaan asianomistajan yksityisoikeudellinen vaatimus, jos hän on pyytänyt syyttäjää ajamaan vaatimustaan. Tavallisesti tällainen vaatimus on vahingonkorvaus. Asianomistajarikosten kohdalla esitutkintaviranomaisen tehtäviin kuuluu informoida asianomistajaa hänen mahdollisuuksistaan tehdä rikosilmoitus, ja mikäli asianomistajarikoksessa ei asianomistajaa tavoiteta, tai häntä ei tunneta, voi esitutkintaviranomainen aloittaa esitutinnan. Ainakin siihen asti että asianomistajan kanta kyseisen asian kohdalla selviää. (Helminen et al. 2005, 74.)

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies oli 2002 laajentanut esitutkintaan liittyvää neuvonta- ja tiedonantovelvollisuutta. Tapauksessa asianomistaja oli ilmoittanut toimittavansa poliisille lisäaineistoa tilanteessa jossa syyteoikeus oli vanhentunut. Eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen mukaan poliisin olisi tullut muistuttaa vanhentumisen vaarasta, jotta asianomistaja olisi ymmärtänyt toimittaa aineiston ajoissa. (Helminen et al. 2005, 73.)

Asianomistajalla voi olla myös mahdollisuus rikoksella saadun omaisuuden takaisinsaantiin. Esitutkintaviranomaisen on esitutinnan aikana pyrittävä selvittämään tällaisen toimen mahdollisuus ja ryhdyttävä tarpeellisiin toimenpiteisiin sen saavuttamiseksi. Tällaisia toimenpiteitä ovat esimerkiksi takavarikko ja vakuustakavarikko. (Helminen et al. 2005, 72.)

Uusi Esitutkintalaki tuli voimaan 1.1.2014. Siinä pyrittiin selventämään jo voimassa olevaa lakitekstiä ja parantamaan asianosaisen oikeusturvaa ja oikeudellista asemaa jo esitutkintavaiheessa. Uuteen esitutkintalakiin tuli muutoksia entisen esitutkintalain 10 §:ään, jossa säädetään asianosaisen oikeudesta käyttää avustajaa. Toinen uudistus koskee entisen lainsäädännön 17 §, ja 19 §, joissa ensimmäisessä veloitetaan saapumaan esitutkintapaikalle ja jälkimmäisessä rikospaikalta tai sen välittömästä läheisyydestä tavatun henkilön velvollisuudesta jäädä paikalle tai saapua välittömästi kihlakunnan alueella olevaan paikkaan jossa häntä voidaan kuulla. (HE 14/2013.)

Uuden lain taustalla on osittain ulkoasianministeriön vuonna 2009 tekemä selvitys Euroopan parlamentille, jossa muun muassa todetaan: "The general view is that, as a result of numerous partial reforms, the Criminal Investigation Act, the Coercive Measures Act, and – Chapter 3 of the Police Act, have evolved into a body of legislation that is both confusing and difficult to manage." (HE 14/2013)

Hallituksen esityksessä 14/2013 uuden Esitutkintalain 4 luvun 10 §:n 1 momenttia, oikeutta käyttää avustajaa esitutkinnassa, ehdotettiin täydennettäväksi siten, että esitutkintaviranomaisen olisi otettava huomioon myös oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin turvaaminen. Saman pykälän 2 momenttiin lisättäisiin virke, jonka mukaan rikoksen luonteen sitä edellyttäessä esitutkintaviranomaisen on tiedusteltava asianomistajalta, suostuuko hän yhteystietojensa välittämiseen asianomistajien tukipalveluiden tarjoajalle. Asianomistajan suostuessa siihen, tulisi yhteystiedot välittää ilman aiheetonta viivytystä tälle taholle. (HE 14/2013.)

Esitutkintaviranomaisten jälkeen suurin asianomistajan oikeusturvasta huolehtiva viranomaistaho on syyttäjä. Syytäjän tehtävänä on Laki Syyttäjänlaitoksesta 6.1§ mukaan huolehtia rikosoikeudellisen vastuun toteuttamisesta hänen käsiteltävänänsä olevassa asiassa tasapuolisesti, joutuisasti ja taloudellisesti asianosaisten oikeusturvan ja yleisen edun edellyttämällä tavalla.

Rikosoikeudenkäynti on järjestetty akkusatorisen eli syyttämismenetelmän mukaisesti, mikä tarkoittaa, sitä että syyttäjä kantaa päävastuun oikeudellisten vaateiden esittämisestä, oikeudenkäynnin eteenpäinviemisestä sekä todisteiden ja muun oikeudenkäyntiaineiston toimittamisesta tuomioistuimeen (Helminen et al. 2014, 59). Syyttäjälle kuuluvien tehtävien

yhteydessä voidaan puhua niin sanotusta syyttäjän kolmoisroolista. Ensinnäkin syyttäjä tähtää toiminnassaan rikosvastuun tehokkaaseen toteuttamiseen. Syyttäjä on tällöin rikosprosessin moottori. Toiseksi syyttäjä kantaa osavastuun rikosprosessin voimavarojen järkevistä kohdentamisesta. Syyttäjä toimii suodattimena eli arvioi rikosprosessin tarkoituksenmukaisuutta sekä yleisen edun että yksilön oikeusturvan kannalta. Syyttäjä seuloa hänelle annettua päätösvaltaa käyttämällä ne asiat, joita ei ole perusteltua viedä tuomioistuinkäsittelyyn. Kolmanneksi syyttäjä toimii tuomarina kumotessaan syyttömyysolettaman ja päättäessään rikoksen seuraamuksesta. (Lehtelä 2009, viitattu 15.2.2016.)

Laissa korostetaan erityisesti syyttäjän toiminnan tasapuolisuutta ja joutuisuutta. Näillä on erityistä merkitystä asianomistajan oikeusturvan kannalta. Ratkaisua miettiessään syyttäjän on otettava huomioon asianomistajan etu ja erityisesti mahdollisuus saada vahingonkorvaus tuomituksi syyteharkinnan aikana. Kuitenkin syyttäjä on esitutkinta vaiheessa vielä puolueeton ja hänen tulee lain mukaan toimia tasapuolisesti asiaosaisten oikeusturvan toteutumiseksi. Syyttäjän on kuitenkin, Havannassa 1990 pidetyn YK:n kriminaalipoliittisen maailmankongressin mukaan, puolueettomuutensa rajoissa asianomistajan näkemyksiin ja varmistettava että heitä informoidaan asemastaan ja oikeuksistaan prosessin aikana. (Jokela 2008, 60, 66.)

Erikoissyyttäjien ratkaisemien talousrikosasioiden keskimääräinen syyteharkinta-aika vuonna 2009 oli 237 vuorokautta. Aika on kasvanut hieman kaksituhattuvuon alkuvuosina. Kaikkien vaativien rikosasioiden syyteharkinta-aika on viime vuosina ollut keskimäärin 4–5 kuukautta. (Oikeusministeriön mietintöjä 2010:87, 18.)

6.1 Oikeudenkäynnin ongelmat asianomistajan kannalta

In Finland, the status of the victim of a crime (the injured party) in the criminal process is strong in comparison with many other countries. However, the status of victim is often weakened by lengthy criminal processes that may violate the constitutional right of the injured parties to have their cases considered in an appropriate manner and within a reasonable time. (Government report to parliament on the human rights policy of Finland

2009)

Kuten aikaisemmin todettiin, suomessa asianomistajan perusoikeudellinen asema on vahva verrattuna muihin Euroopan maihin, mutta sitä heikentävät liian pitkät käsittelyajat, joista Suomi onkin saanut useita tuomioita Euroopan ihmisoikeustuomioistuimelta.

Kalle Kangasluoman tapauksessa vuonna 2011 Euroopan Ihmisoikeustuomioistuin totesi yksimielisesti Suomen oikeusistuimen rikkoneeni laajassa petosasiassa Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan 1 kohtaa, tapauksen kestäessä yhdessä oikeusasteessa yli 6 vuotta. Hallituksen väitteellä, että tapaus ei ollut edistynyt asiaomistajan, vastaajan ja todistajien poissaolon vuoksi ei ollut lopullisen tuomion kannalta merkitystä. (Oikeusministeriön mietintöjä 2010/85, 23.)

Suomi oli saanut Euroopan Ihmisoikeustuomioistuimelta vuoden 2010 loppuun mennessä tuomion 54 tapauksessa jossa Suomen katsottiin rikkoneen oikeudenkäynnin viivästyttämättömyyden vaatimusta. Tämän johdosta oikeusministeriö laati mietinnön jossa se käsitteli ongelman syitä ja mahdollisia ratkaisuja. Talousrikollisuuden osaa ei tässä mietinnössä erikseen laskettu. Vuoden 2009 aikana törkeitä petoksia, kuten WinCapita, oli 304 joista yli 24 kuukautta vireillä oli 159 eli noin 52 prosenttia. Mietinnössä todettiin että suurin osa talousrikollisuudesta on piilorikollisuutta ja poliisin tietoon tulee noin kymmenen prosenttia talousrikollisuudesta. (Oikeusministeriön mietintöjä 2010/85, 23.)

Talousrikoksiksi luokitellut rikokset ovat erityisen ongelmallisia ja sen takia niiden esitutkinta-, syyteharkinta ja tuomioistuinten käsittelyajat ovat usein huomattavan pitkiä verrattuna muihin rikoslajeihin (Oikeusministeriön mietintöjä, 2010/85, 24)

Syitä pitkittyneisiin käsittelyaikoihin on aikaisemmissa selvityksissä löydetty esimerkiksi yhteistyöhön liittyviä puutteita, resurssien kohdentamiseen liittyvistä ongelmista ja viranomaisten toimenpiteiden viivästyksistä. Useimmiten juuri nämä seikat ovat olleet syinä myös ihmisoikeustuomioistuimen langettaviin tuomioihin. (Oikeusministeriön mietintöjä 2010/85, 25.)

Viranomaisten lisäksi ongelmien syitä on löydetty myös asianosaisten toiminnasta. Nämä kuitenkin liittyvät yleensä vastaajan pakoiluun tai vaikeaan tavoitettavuuteen. Asianomistajan

toiminnasta rikosprosessin ja oikeudenkäynnin viivästyttämiseksi ei mietinnössä viitata lainkaan, eikä se tuntuisi loogiselta asianomistajan asemassa. (Oikeusministeriön mietintöjä 2010/85, 25.)

Yhtenä asianomistajan oikeusturvaa takaavana osana on menetetyn omaisuuden takaisinsaanti. Nykylainsäädännön mukaan rikoksella saatu hyöty tuomitaan ensin rikoslain 10:2.3 § mukaan valtiolle, jollei hyötyä vastaavaa vahingonkorvausta ole suoritettu taikka tuomittu asianomistajalle viimeistään silloin, kun menettämiskaatumuksesta annetaan ratkaisu. Tämän jälkeen rikoksella loukatun on, rikoslain 11:2 § mukaan, ensiksi saatava yksityisoikeudellisen vaatimuksen hyväksyvä tuomio, jonka jälkeen hän voi nostaa kanteen valtiota vastaan ja vaatia suoritusta valtion varoista. Uuden lainsäädännön olisi tarkoitus keventää tätä prosessia. (HE 2/2013.)

Hallituksen esityksessä 2/2013 rikoslain 10 lukua muutettaisiin siten että rikoksella saatu hyötyä, joka on tuomittu valtiolle, ei enää haettaisi kanteella valtiota vastaan, vaan suoritusta vaadittaisiin ensisijaisesti valtion varoista Oikeusrekisterikeskukselle tehdyllä kirjallisella hakemuksella. Tämän jälkeen, mikäli hakija olisi tyytymätön Oikeusrekisterikeskuksen päätökseen, haettaisiin menetettyä omaisuutta kanteella. (HE 2/2013)

Hallituksen esityksen tarkoituksena on keventää menettelyä, jolla valtiolle tuomittu rikoshyöty voidaan käyttää hyötyä vastaavan tuomioistuimen vahvistaman vahingonkorvauksen suorittamiseen valtion varoista. Aikaisemmin asianomistajan oli ensiksi saatava asiassa lainvoimainen tuomio omalle yksityisoikeudelliselle vaateelleen. Tämän jälkeen asianomistajan tuli vielä nostaa vaade valtiota vastaan ja vaatia korvausta valtion varoista valtiolle tuomitusta rikoksen tuottamasta hyödystä. (Lakivaliokunnan mietintöjä 4/2013.)

Lisäksi rikoslain 11.2 § ehdotettiin edelleen täydennettäväksi sääntelyllä niitä tapauksia varten, kun samaan tekoon perustuvia yksityisoikeudellisia vaatimuksia on useita, eikä niitä kaikkia voida täyttää täyteenpannusta konfiskaatiosta. Samaa tekoon perustuvat hakemukset olisi ratkaistava samalla kertaa, jollei siitä aiheudu kohtuutonta haittaa hakijoille. Tällaista haittaa voisi aiheutua lähinnä silloin, kun tiedetään samaa tekoa koskevia oikeudenkäyntejä olevan vireillä vielä tuomioistuimissa tai vireillepanoa odottamassa, joiden ratkaisujen saaminen tulee kestämään kauan. Pääsäännöstä poikkeamisesta tulisi kuitenkin olla erittäin painavat perusteet, koska yksityisoikeudellisten saatavien tyydyttämisessä on pyrittävä mahdollisimman pitkälle hakijoiden tasapuoliseen kohteluun. (HE 2/2013 .)

Oikeusturvakeskuksen tutkittavaksi jäisi se, onko hakija saanut suoritusta muualta. Samoin sen tulisi ratkaista, vastaako tuomittu vahingonkorvaus tai edunpalautus tuomittua menettämisseuraamusta, ja perustuvatko ne samaan tekoon. Vielä olisi tarkistettava, että tuomittu vahingonkorvaus tai edunpalautus olisi aiheellinen sekä perusteiltaan että määrältään. (HE 2/2013)

Valiokunta otti kantaa lakiesityksessä siihen, onko valtio velvollinen maksamaan korkoa asianomistajan vaateelle ja onko Oikeusrekisterikeskuksella velvollisuus korvata korvauksenhakijan kuluja korvauksen hakemisen johdosta. Lakivaliokunta katsoi, ettei mainittua korkovelvoitetta synny, koska kyseessä ei ole korkolaissa tarkoitetun kaltainen velallissuhde asiaomistajan ja valtion välillä. Maksuvelvollisuutta rajattiin koskemaan vain sitä osuutta, jonka menettämisseuraamus on jo pantu täytäntöön. Koronmaksuvelvollisuudesta olisi voinut seurata tarve käyttää valtion muitakin varoja saatavan kattamiseen, mitä ei voitu valiokunnan mukaan pitää lain tarkoituksen mukaisena. Lakivaliokunta päätyi hyväksymään lain muutettuna. Lakivaliokunta ehdotti lisäksi että pykälään lisätään säännös asianomistajan oikeudesta saada Oikeusrekisterikeskukselta tieto menettämisseuraamuksen täytäntöönpanosta hakemuksensa tekemistä varten sen estämättä, mitä muualla laissa säädetään salassapitovelvollisuudesta. (Lakivaliokunnan mietintö 4/2013)

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Suomessa asianomistajan oikeusturvan katsottiin olevan muihin Euroopan maihin verrattuna keskivertoa parempi. Suurimpana ongelmana asianomistajan oikeusturvan kannalta nähtiin oikeusprosessien viivästyminen ja pitkittyminen, joista Suomi olikin saanut lukuisia huomautuksia Euroopan ihmisoikeustuomioistuimelta. Samankaltainen tilanne oli mahdollinen myös WinCapitaa koskevissa oikeudenkäynneissä, jossa oikeuskäsittelyt kestivät jopa 4 vuotta, esimerkkinä Oulun käräjäoikeuden tuomio R12/1616. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen Suomelle antamassa tuomiossa, jossa käsiteltiin myös laajaa petostapausta, asia oli kestänyt yhdessä tuomioistuimessa yli kuusi vuotta, eikä asianosaisten läsnäololla ollut tuomioistuimen mielestä merkitystä.

Asianomistajan vahvan oikeusturvan kohdalla monet kirjoittajat, muun muassa Vuorenpää, nostivat esiin asianomistajan toissijaisen syyteoikeuden, jonka katsottiin jo pelkällä olemassaolollaan ehkäisevän syyttäjän väärää syyttämättäjäyttämispäätöksiä. Kuitenkin, esimerkiksi tekemässäni haastattelussa oululainen asianajaja katsoi, että syyttäjää kiinnosti oikeudellisesti relevanttien seikkojen sijaan asianomistajien suuri lukumäärä ja mahdollinen kritiikki syyttämättäjäyttämispäätöksestä, jonka johdosta Kailajärven antamia tietoja eteenpäin kertonut taho joutui itse petoksesta ja rahankeräysrikoksesta syytetyksi. Oulun käräjäoikeus ei kuitenkaan tuominnut henkilöä kummastakaan rikoksesta, vaan vapautti tämän kaikista syytteistä. Tilanteessa asianomistajien vahva oikeusturva kääntyi yhtä asiaomistajaa vastaan ja mielestäni tuhlassi oikeuslaitoksen ja syyttäjän resursseja.

Pyramidihuijauksen rikosnimikkeiksi vahvistui WinCapitan tapauksessa lopulta törkeä petos ja rahankeräysrikos. Rahankeräysrikoksen osalta tuomiota haettiin aina korkeimmasta oikeudesta asti. Käräjäoikeudella ja hovioikeudella oli eri käsitys, oliko pyramidipelin muodossa tapahtuvalle rahankeräys tarkoitettu rangaistavaksi, kun puhutaan vastikkeellisesta vedonlyönnistä tai valuuttakaupasta. Korkein oikeus ratkaisi asian 2014 vedoten rahankeräyslain esitöihin ja lainsäätäjän tarkoitukseen säätää kaikki pyramidipelin muodossa toteutettavat rahankeräykset laittomiksi.

Asianomistajan oikeusturvan kannalta WinCapitan päähaaran tapauksessa asian tutkiminen ei kestänyt suhteettoman kauan ottaen huomioon, että asiaa käsiteltiin kaikissa oikeusasteissa. Samankaltaiseen lopputulokseen tultiin myös Oulun kärjäoikeuden kohdalla, jossa haastateltavana ollut asianajaja katsoi ettei asianomistajan oikeusturva ollut vaarantunut pitkän käsittelyn takia, vaikka käsittely kesti esitutkinnassa kaksi ja puoli vuotta ja itse oikeuskäsittely yli neljä vuotta. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on vastaavasti antanut tuomion Suomelle vuonna 2010 tapauksessa, jossa käsittely kesti yhdessä oikeusasteessa yli kuusi vuotta.

Pitkiä käsittelyaikojen tuottamat ongelmat onkin jo tiedostettu ja syitä pyritty löytämään oikeusministeriön mietinnössä 87/2010. Ongelmia löydettiin tuolloin pääasiassa viranomaisten välisestä yhteistyöstä. Pitkien oikeuskäsittelyiden helpottamiseksi puolestaan ehdotettiin kevennystä hallituksen esityksessä 2/2013 menetelmään, jossa rikoksesta valtiolle tuomittuja varoja olisi helpompi hakea takaisin.

8 POHDINTA

Opinnäytetyöni ensimmäinen haaste oli asianomistajan oikeusturvaan liittyvän aineiston vähyyks. Pidin ongelmaa alunperin yksinomaan omanani ja oletin, että tiedonhakutaidoissani oli pahoja puutteita, kun en kyennyt löytämään kuin kourallisen asianomistajaa käsitteleviä teoksia. Ongelma oli kuitenkin huojennukseksi ja myöhemmin ahdistukseksi paljon laajempi. Vuorenpää (1999) toteaa asianomistajan oikeusturvan jääneen oikeuskeskustelussa ja jo kansainvälisissä sopimuksissa selvästi vähemmälle huomiolle kuin esimerkiksi syytetyn oikeusturvan.

Suomen lukuisat tuomiot Euroopan ihmisoikeustuomioistuimelta liittyivät valtaosin oikeudenkäyntien pitkiin kestoihin. Tämä saattaa johtua Suomen oikeusjärjestelmän hitaudesta tai resurssien vähyydestä, mutta mielestäni se johtuu myös oikeudenkäynnin eri periaatteiden painoarvosta. Oikeuskirjallisuudessa ja oikeuskäytännössä onkin ymmärrettävästi asetettu prosessin varmuus sen nopeuden ja ekonomisuuden edelle.

Pyramidipelin määritelmä oli finanssivalvonnan ja kuluttajaviraston määritelmien mukaan suhteellisen yksinkertainen ja tyhjentävä. Myös oikeudellisesti relevanttien seikkojen kohdalla petoksen tunnusmerkistö oli helposti löydettävissä ja todistelu sen kohdalla oli suhteellisen yksinkertaista jo käräjäoikeudessa. Rahankeräysrikoksen osalta tapaus oli kuitenkin paljon vaikeaselkoisempi ja monimutkaisempi. Käräjäoikeus katsoi, että WinCapitassa ei ollut kyse rahankeräyksestä. Helsingin hovioikeus ja korkein oikeus kuitenkin katsoivat, että lain esitöissä ja lainsäätäjän tarkoituksena oli säätää myös WinCapitan kaltaisissa tapauksissa rahankeräyskielto. Asianomistajan kannalta asia on merkityksellinen usealla eri tavalla. Asian käsittely korkeimmassa oikeudessa antaa sille enemmän painoarvoa mahdollisissa tulevissa pyramidihuijauksissa ja nopeuttaa asian käsittelyä. Seurauksena tästä on toivottavasti, että kysymyksessä, onko pyramidihuijauksen rikosnimikkeenä käytettävä rahankeräysrikosta, oikeudenkäynti on todennäköisesti tulevaisuudessa nopeampi ja ekonomisempi.

Haastattelun ja oikeustapauksiin perehtymisestä katsoin, että asianomistajan oikeusturva toteutui WinCapitan tapauksessa esitutinnan ja syyteharkinnan osalta hyvin. Suurin asianomistajien oikeusturvaa vaarantanut seikka oli oikeudenkäyntien pitkät kestot ja menetettyjen varojen

takaisinsaannin vaikeus. Molemmat ongelmat on jo tiedostettu lainsäätäjien ja viranomaisten toimesta, kuten uusista lakialoitteista, HE 2/2013 ja mietinnöistä 2010/85 voi todeta. Nähtäväksi jää, millaisia tuloksia uudet muutokset saavat käytännössä aikaan. Tämä olisi myös mahdollinen jatkotutkimusaihe.

Vaikka käsitteinkin asianomistajan oikeusturvan takana olevia periaatteita ja käytäntöjä työssäni kattavasti, mielestäni niiden soveltamisessa WinCapitan käytännön esimerkkiin olisi voinut onnistua paremmin laajemmilla haastatteluilla, tai itse asianomistajan asemassa oleville lähetetyillä kyselylomakkeilla. Olisin itse kaivannut työhöni syyttäjän ja poliisin näkökulmaa, jotta oikeusprosessi olisi tullut laajemmin katettua. Yhden asianajajan haastattelu oikeusprosessissa, joka kattaa tuhansia asianomistajia ja monia kymmeniä erillisiä oikeusistuntoja, ei kerro koko totuutta. Toisaalta, poliisin ja syyttäjän velvollisuudet asianomistajan oikeusturvan toteuttamiseksi ovat suoraan lakiin kirjattuja ja siksi niiden käyttö on varsin todennäköistä. Samoin asianomistajille lähetetyssä kyselylomakkeessa olisi pitänyt ottaa huomioon, että vastaukset olisivat saattaneet kuvastaa enemmänkin henkilökohtaisia mielipiteitä, kuin oikeudellisesti merkittäviä seikkoja.

9 LÄHTEET

Esitutkintalaki L 22.7.2011/805

Euroopan ihmisoikeussopimus, http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/967AD4C1-4689-4B23-AFA0-AC52D8C0780D/0/Convention_FIN.pdf, Viitattu 14.2.2013

Euroopan unionin perusoikeuskirja <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:083:0389:0403:FI:PDF>

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi rikoslain 10 ja 44 luvun sekä sakon täytäntöönpanosta annetun lain muuttamisesta <http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2013/20130002>

Hallituksen esitys eduskunnalle rikoslainsäädännön kokonaisuudistuksen ensimmäisen vaiheen käsittäväksi rikoslain ja eräiden muiden lakien muutoksiksi. <https://www-edilex-fi.ezp.oamk.fi:2047/he/fi19880066.pdf>

Helminen , K. Lehtola K. Virolainen P. 2005. Esitutkinta ja Pakkokeinot. 2 painos. Gummerus kirjapaino, Jyväskylä.

Helminen, K., Fredman, M., Kanerva, J., Tolvanen, M., Viitanen, M. 2012. Esitutkinta ja pakkokeinot. Helsinki: Talentum.

<http://www.kuluttajavirasto.fi/File/1ce40fd1-9e31-4153-a1d1-9561f43a8cdb/Tietoa%20verkostomarkkinoinnista.pdf> Viitattu 23.05.2013

Jokela, A 2005, Oikeudenkäynnin perusteet. 2 painos. Gummerus kirjapaino Oy: Jyväskylä.

Jokela, A. 2008. Rikosprosessi. 4.painos. Gummerus Kirjapaino Oy: Jyväskylä.

Jokinen A, 2005, Oikeudenkäynnin perusteet, 2 painos, Gummerus kirjapaino Oy: Jyväskylä.

Jonkka, J. 2003. Syyttäjän rooli ja syytekynnys. Defensor Legis N:o 6/2003

Kemppainen, S. 2012. WinCapitaa taas oikeudessa. Kaleva.(135) 18.05.2012. 7.

Kilpaili ja kuluttajaviraston tiedotteita <http://www.kkv.fi/Tietoa-ja-ohjeita/Ostaminen-myyminen-ja-sopimukset/huijaukset/pyramidihuijaus/>

Koljonen, E 2010 Poliisin ja syyttäjän yhteistyön kehittäminen esitutkinnan johtamisen ja laadun näkökulmasta, Tampereen yliopistopaino, Tampere

Laki oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa L 30.3.2007/370

Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa L 689/1997

Laki Syyttäjänlaitoksesta L 429/2011

Lakivaliokunnan mietintö 4/2013, Tiedostopankki Edilex, Viitattu 14.4.2016, <https://www.edilex.fi/mt/lavm20130004>

Lappi–Seppälä, T. Hakamies, K. Koskinen, P. Majanen, M. Melander S. Nuotio, K Nuutila, A. Ojala, T. Rautio, I. 2008. Oikeuden Perusteokset Rikosoikeus. 3 painos. WSOYpro: Helsinki.

Mäkelä, K. 2001. Talouselämän rikokset, rikosoikeus ja kriminaalipolitiikka. Gummerus Kirjapaino Oy: Saarijärvi.

Nars, K. 2009. Miljoonahuijarit. 2. painos. Tammi Oy: Helsinki.

Neira, T. Rikoshöydyn takaisinsaamisen ongelmista ja asianomistajan asemasta kansainvälisissä tapauksissa – Erityisesti talousrikostapausten näkökulmasta tarkasteltuna. 2009. www.edilex.fi/lakikirjasto/6563

Oikeuslaitos, Syyttäjät. <http://www.oikeus.fi/syyttaja/fi/index/syyttajalaitos/syyttaja.html>

Oikeusministeriö. 87/2010. Oikeusprosessin pitkittymisen estäminen. Helsinki. Oikeusministeriön julkaisu.

http://oikeusministerio.fi/fi/index/julkaisut/julkaisuarkisto/872010oikeusprosessinpitkittymisenestaminen/Files/OMML_87_2010_tyoryhman_mietinto_52_s_.pdf

Oululaisen asianajan puhelinhaastattelu 6.5.2016

Poliisiammattikorkeakoulun tiedotteita 1/1998. 1998. Kirjoituksia talousrikollisuudesta. Oy Edita Ab: Helsinki.

Poliisilaki L 22.7.2011/872

Rahankeräyslaki L 31.3.2006/255

Rikoslaki L 39/1998

Suomen Perustuslaki L 11.6.1999/731

Syyteneuvottelun ongelmia J, Tapani, M, Tolvanen, Defensor Legis 2/2015, Edilex

Tapaus WinCapita Oikeustapauskommentti Korkeimman Oikeuden Ratkaisusta KKO 2014:7. Tiedostopankki Edilex. Viitattu 21.4.2016. <https://www-edilex-fi.ezp.oamk.fi:2047/hlr/15453.pdf>

Taylor, M. 2004 Viisi punaista lippua kuluttajien hyväksikäyttöä harjoittavien ja tuotetta myyvien pyramidipelien eli MLM-värväysjärjestelmien tunnistamiseksi <http://www.kolumbus.fi/~w462389/verkostomarkkinointi/taylor/5puna.htm> Viitattu 13.4.2015

U.S. Securities and Exchange Commission. Pyramid Schemes. <http://www.sec.gov/answers/pyramid.htm>. Viitattu 28.5.2013

Virolainen, J. Pölönen, P 2003. Rikosprosessin Perusteet, Rikosprosessioikeus 1. Gummerus Kirjapaino Oy: Jyväskylä.

Virolainen, J. Pölönen, P. 2004. Rikosprosessin osalliset, Rikosprosessioikeus 2. WS Bookwell Oy: Porvoo.

Vuorenpää, M. 1999. Asianomistajan oikeudet rikosprosessissa. Tummavuoren Kirjapaino Oy: Vantaa.

www.fredman-mansson.fi/fi/henkilosto/markku-fredman/kirjoituksia/69-asianajajaliitto-oikeusturvan-arvioitsijana_hakupäivä_19.3.2012

Haastattelukysymykset

Päähaaran kysymykset

Olivatko päähaaran tuomiot ”oikean mittaisia”? (Kailajärvi, Wartti)

Olisiko syyteneuvottelusta ollut mielestäsi apua?

Asianomistajan oikeusturva esitutkinnassa

Mitä rikosnimikkeitä esitutkinnassa käytettiin?

Kauanko esitutkinta kesti?

Mitä pakkokeinoja esitutkinnassa käytettiin?

Matkustuskielto?

Hukkaamistakavarikko?

Mitä argumentteja todistelussa käytettiin syyttömyyden tukemiseksi?

Miten asianomistaja määriteltiin tässä tapauksessa?

Mitä pakkokeinoja poliisi käytti esitutkinnassa?

Asianomistajan oikeusturva syyteharkinnassa

Millaista todistelua käytiin vastaajan syyttömyyden osoittamiseksi?

->Miten käsittely jatkui tämän jälkeen?

Kauanko oikeuskäsittely kesti?

-> Vaarantuiko asianomistajan oikeusturva mielestäsi oikeuskäsittelyn pituuden takia?

Asianomistajan oikeusturva oikeudenkäynnissä ja tuomionluvussa

Mitä rikosnimikkeitä tuomiossa käytettiin

Mikä oli tuomio Nauhan tapauksessa?

Tuomittiinko varoja valtiolle?

Saatiinko niitä takaisin?

Miten varoja haettiin takaisin?

Vaikuttiko HE 2/2013 uudesta rikoshyödyn takaisinsaannista?

Käyttivätkö muut asianomistajat maksutonta oikeusapua?

Oliko oikeustapauksessa joitain erityispiirteitä, jotka vaikeuttivat todistelua?

Mitä?

Toteutuiko oikeus tulla kuulluksi?

Osaatteko antaa esimerkkiä?

Toteutuiko oikeudenkäynnin julkisuus?

Osaatteko antaa esimerkkiä?

Toteutuiko oikeudenkäynnin suullisuus?

Osaatteko antaa esimerkkiä?

Toteutuiko oikeudenkäynnin välittömyys?

Toteutuiko keskitysperiaate?

Osaatteko antaa esimerkkiä?

Toimiko syyttäjä mielestäsi tasapuolisesti esitutkinnan aikana?